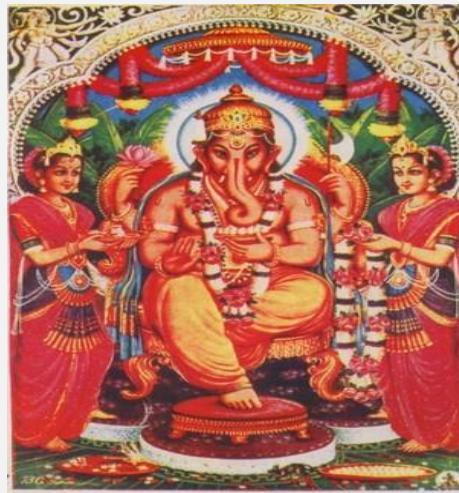

ॐ सद्गुरु श्रीस्वामीसमर्थ
साईराम

श्री चिदंबर दीक्षित महास्वामी चरित्र

रोहन शारदानंद फाटक,
कराड.

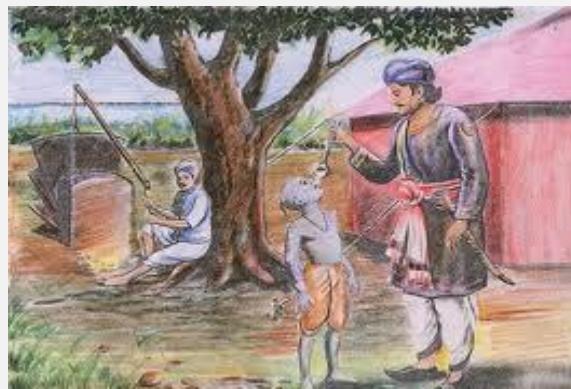

अवतारपूर्वपीठिका

उत्तर कर्नाटकातील बेळगांव जिल्ह्यातील मुरगोड नामक ग्रामी श्रीशंकरांनी दीक्षित कुलातील मार्तंड व लक्ष्मी या दांपत्याच्या पोटी अवतार घेतला. त्यांनी चिंदंबर स्वामी म्हणून नामाभिधान केले. धर्मसंस्थापना, जनकल्याण, लोकोद्धार यासाठी त्यांनी अलौकिक कार्य करून ठेवले आहे. त्यांनी गृहस्थाश्रम स्वीकारून विहित कर्मे करताना ते कर्म अलिप्तपणे कसे करावे हे कृतीने करून दाखविले. हा अवतार होण्यापूर्वी दोन महत्वाच्या गोष्टी आहेत. एकदा कलीच्या त्रासाने पृथ्वी अतिशय त्रस्त होऊन गेली होती. अनाचार, अनिती, धर्मभ्रष्टा सगळीकडे वाढली म्हणून तिने श्रीशंकराकडे प्रार्थना केली. तेन्हा प्रत्यक्ष शंकराने तिला वचन दिले की “मी स्वतः पृथ्वीवर अवतार घेणार आहे.” संकेत पुराणात श्री व्यासांनी असे लिहिले आहे की, एकदा देवकी वसुदेव यांनी भगवान श्रीकृष्णांना आपल्या कष्टप्रद व दुःखमय जीवनाबद्दल निवेदन करताना म्हटले होते की, “आम्ही फक्त तुला जन्म देऊ शकलो परंतु तुझी बाललीला पाहण्यापासून वंचित राहिलो.” त्यांना सौख्य लाभले नाही. त्यामुळे ते दुःखी कष्टो होत. तेन्हा भगवंताने त्यांना वचन दिले की, “मी कलीयुगात पुन्हा अवतार घेणार आहे त्यावेळी तुम्ही दोघे परत जन्मून श्रीशंकराची कठोर आराधना करून माझ्यासारख्या पुत्राची प्राप्ती करून घ्याल. त्यावेळी मी तुमच्या सर्व मनोकामना पूर्ण करीन.” भगवंतांनी एकदा शब्द दिला तर तो कुठल्यातरी युगात येऊन वचन कसा पूर्ण करतो ते पुढील गोष्टीत पाहू.

कर्नाटक राज्यात विजापूर जिल्ह्यात गोठे खेडेगावात श्रीचिंदंबरस्वामींचे पूर्वज मूळपुरुष नागेश भटू व त्यांची पत्नी गंगाबाई रहात होते. त्यांना शंकर नामक पुत्र असून अंबक नामक नातू होता. श्रीमार्तंड भटू हे अंबकाच्या चार पुत्रापैकी होते. श्रीमार्तंड भटू हे थोर शिवभक्त होते. ते शुक्ल यजुर्वेदीय ब्राह्मण असून श्रीवत्स गोत्रातील होते. ते काशी क्षेत्रात श्रीयोगीराज स्वयंप्रकाश स्वामीजीकडे वेदाभ्यास करण्यासाठी रहात होते. एकदा स्वयंप्रकाश स्वामीजी यांनी मार्तंड भटूस “अग्निष्टोम” यज्ञ करण्यास सांगितले, त्यावेळी काशीमध्ये सर्व वेदपंडित ब्राह्मण मार्तंड भटू यांची बुद्धिमत्ता, विद्वत्ता,

प्रज्ञा, यज्ञात कौशल्य इ. गुण पाहून आश्चर्यचकित झाले. म्हणून सर्वांनी मार्तड भट्टास “दीक्षित” अशी बहुमान पदवी प्रदान केली. तेंव्हापासून मार्तडभट्ट यास मार्तड दीक्षित म्हणून ओळखले जाऊ लागले. सदगुरुच्या आज्ञेवरून मार्तड दीक्षित गृहस्थाश्रमाकरिता स्वगृही परतले. सत्पुरुष देशपांडे यांनी मार्तड दीक्षित यांचे वेदातील प्रभुत्व ओळखले. त्यांनी दीक्षित यांस वारंवार विनंती केली की, “आपण मुरगोड ग्रामी स्थायिक होऊन वेद पाठशाळा सुरू करावी” त्या विनंतीला मान देऊन मार्तड दीक्षित आपल्या पत्नीसह मुरगोडपुरी येऊन स्थिरावले. विवाहानंतर मार्तड दीक्षितास बरीच वर्षे पुत्र संतती होत नव्हती. त्यांनी आपल्या कुलदैवतांची खूप प्रार्थना केली. त्यांना कुलदैवतांनी दृष्टांत दिला की, “तुम्ही उभयता श्रीक्षेत्र आकाश चिंदंबर येथील नटराज यांचे अनुष्ठान करा “अशी आज्ञा झाली. आता श्रीक्षेत्र आकाश चिंदंबर स्थान माहात्म्य पुढे पाहू.

आकाश चिंदंबर क्षेत्रामध्ये पृथ्वी नावाचा परम शिवभक्त राजा राज्य करीत होता. दुर्दैवाने त्याला दुर्धर असा रोग झाला होता की अंगातून दुर्गंध यायचा व हा रोग कोणत्याही उपायाने बरा होत नव्हता. एकदा श्रीरामेश्वराला जाताना तो वाटेत जंगलात विश्रांतीसाठी उतरला होता, तिथे एक तलाव होता. राजाने तलावात स्नान केले तर काय आश्चर्य! त्याचा दुर्धर रोग जाऊन तो तेजस्वी दिसू लागला. राजाला त्या तलावाचे कुतुहल वाटून त्याचा महिमा कळला. त्यांनी तिथे शिवमंदीर बांधण्याचा मनोदय निश्चित केला व सुवर्ण शिवमूर्ती तयार करण्याचा संकल्प केला. परंतु सुवर्णमूर्ती करताना यश हाती येत नव्हते व खूप प्रयत्न करूनही काही हाती येत नव्हते. रात्री स्वप्नात श्रीशिवशंकरानी त्याला सांगितले की, उद्या सकाळी मूर्ती करताना तुझ्याकडे एक बटू येईल व तो काय मागेल ते, तुझ्या हातात काही असेल ते लगेच दे. दुसऱ्या दिवशी सकाळी राजा व त्यांचे सेवक सोनं वितळवण्याचे काम करीत होते. त्यावेळी समोर एक बटू उभा ठाकला व म्हणाला “**३० भवती भिक्षां देही**”, तेवढ्यात राजाला स्वप्नात दिलेली सूचना आठवलो. मग त्या बटूने सांगितले की, “**माझ्या मुखात वितळलेले सुवर्ण ओता.**” पण राजाला धाडस होत नव्हते. शेवटी बटूने हटू धरल्यामुळे राजाने त्याप्रमाणे केले. वितळलेले सुवर्ण त्या बटूच्या तोंडात ओताना चमत्कार घडला की, त्या बटूचे रूपांतर होऊन सुवर्ण नटराजमूर्ती तयार झाली. त्या ठिकाणी मार्तड दीक्षित व त्यांची पत्नी लक्ष्मीने सहा महिने अनुष्ठान

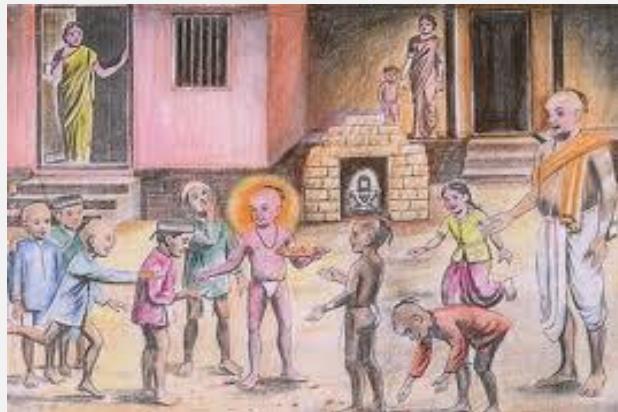
करून भगवान शंकराला प्रसन्न करून घेतले. श्रीशिवशंकराने प्रत्यक्ष दर्शन देऊन “मी तुझ्या पोटी जन्म घेईन व काहीतरी खूण दाखवेन.” हे ऐकून दांपत्य सुखी झाले.

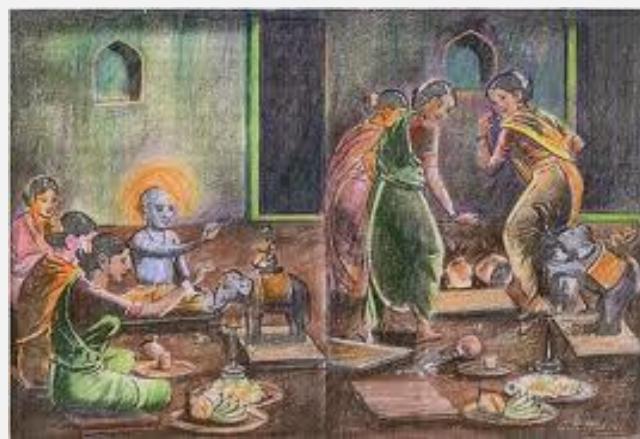
लक्ष्मीमाता ही श्रीमार्तड दीक्षित यांची तृतीय पत्नी. पहिल्या दोन भार्या दुर्दैवाने निवर्तल्या. सद्गुरुच्या आज्ञेनुसार त्यांनी गौड यांच्या लक्ष्मी नामक कन्येशी विवाह केला. काही कालांतराने श्रीशिवकृपेने व कुलदैवत खंडोबाच्या आशिर्वादाने लक्ष्मी गर्भवती झाल्या. मार्तड दीक्षित तिची काळजी घेत होते. लक्ष्मीमाता दिवसेंदिवस जास्त तेजस्वी दिसायला लागल्या. नवमास भरल्यानंतर त्या प्रसूत झाल्या व सुंदर, गोंडस बाळाला जन्म दिला. तेंव्हा ती खोली सगळीकडे तेजाने व्याप्त झाली होती, त्या बाळाने अचानक वयाच्या आठ वर्षांचे बालक रूप धारण केले. त्यांच्या उजव्या कानावर बिल्वाक्षता, कंठी रुद्राक्षमाला व सर्प आणि अंगावर गजचर्म व कमरेला कौपीन धारण केलेले होते. आपल्या बाळाचे बालशंकराच्या रूपात रूपांतर झालेले पाहून त्यांचे आई-वडील मंत्रमुग्ध होऊन पुनःपुनः दर्शन घेत होते. बालशंकराच्या पाया पडून प्रार्थना केली की, “आपण बालपण सोडू नका, आम्ही लहान बाळाचे खेळणे, दंगामस्ती, बोबडे बोल, गोड कौतुक करण्यास आतूर आहोत व आपली बाल लीला पाहण्यास परमभाग्य मिळू दे.” अशी प्रार्थना ऐकल्यावर बालशंकराने हास्यवदनाने कृपाकटाक्ष टाकला, तेवढ्यात त्या आईवडिलांना आपल्या पूर्वजन्मीचे स्मरण झाले की, द्वापारयुगात भगवंताने दिलेले वचन व आज वचनपूर्ती करण्यास समोर उभा ठाकलेला तो म्हणजे श्रीकृष्णच!

श्रीकृष्णानी कलियुगात शिवतत्वाला धरून ‘श्रीशिवचिंदबर’ असा अवतार धारण केलेला आहे हे कळल्यानंतर माता-पिता धन्य धन्य झाले. असा आपल्या लाडक्या चिंदंबरस्वामींचा जन्म मकर लग्नावर झाला, कार्तिक कृष्ण षष्ठी तिथीस सोमवारी सकाळी ९ वाजून ५५ मिनिटे या वेळेत त्यांचा जन्मकाळ होता. त्यादिवशी दिनांक २०/११/१९५८ रोजी पुनर्वसू नक्षत्र व कर्क रास होती. त्यांचा जन्मपत्रिका पाहून ज्योतिषांनी भाकित केले की, “हा मुलगा खूप मोठा जगद्वंद्य होऊन मानवजातीचा उद्धार करेल.” अशा तन्हेने भगवंत आपले वचन पूर्ण करण्यास सदैव तत्पर असतो, आपल्या भक्तांचे क्रिणानुबंध जन्मोजन्मी असते.

बालपण

बाल चिदंबर हळूहळू शुक्ल चंद्राप्रमाणे दिवसेंदिवस मोठा व सुंदर दिसायला लागला व श्रीबाळकृष्णप्रमाणे सर्वाना हवाहवासा वाटू लागला व त्याचे लोभसवाणे रूप सर्वाना भुरळ पाडायला लागले. तो सर्वांचा लाडका बनला. एकदा तो नीट जेवत नव्हता म्हणून त्याच्या आईला काळजी वाटून तिने रागावून त्याला घरी नेले. ती त्याला मऊ तूप-भात भरवायला गेली आणि म्हणाली, “आ कर, बाळा.” बाळ चिदंबरानी तोंड उघडून दाखविल व ती स्तब्ध झाली, कारण त्यांच्या मुखात असंख्य ब्रह्मांडे फिरत होती मग तिच्या लक्षात आले की आपला मुलगा अवतारी असून अनंतकोटी ब्रह्मांडनायक आहे. एकदा सवंगड्यांबरोबर बाल चिदंबर खेळत होता. त्याने दगड-मातीचे शिवलिंग तयार केले. भजन आरती म्हणून झाल्यावर सगळ्यांना वाळू प्रसाद म्हणून देत असताना प्रत्येकाच्या हातावरील वाळूचे खडीसाखर, पेढे, बर्फी असे रूपांतर व्हायचे. अशी चमत्कारवार्ता गांवभर पसरली. वडिलांनी त्याला विनंती केली की, “आतापासून दैवी शक्ती दाखवू नकोस, नाहीतर लोक तुला आमच्यापासून दूर नेतील, त्यापेक्षा चांगला शहाणा मुलगा होऊन रहा.” बाल चिदंबरानी पितृ आज्ञा मान्य केली.

काही वर्षांनी धाकटा भाऊ प्रभाकरचा जन्म झाला. वयाच्या आठव्या वर्षी बाल चिदंबरचे उपनयन झाले व वडिलांकडे वेदाभ्यास करू लागला. एकदा मार्तडापा कुलकर्णी या ब्राह्मणाच्या गृही

गजगौरी व्रतासाठी वडिलांनी बालचिंदंबरला पुरोहित म्हणून पाठवले. तिथल्या बायकांना हा लहान केवढासा बटू पौरोहित्य कसा करेल? असा प्रश्न पडला. सगळे त्याला चिंडवायला लागले. हा छोटा बटू चिंदंबरांनी आतून विचार केला की, “आपण काहीतरो गंमत करूया.” मग पूजा वगैरे सुरु झाली व प्रजेत मातीच्या हत्तीवर हळूच प्राणप्रतिष्ठा म्हणताना अक्षता टाकल्या. मग हत्ती जिवंत झाल्यावर बालचिंदंबरानी नेत्रसंकेताने हत्तीला “गप्प बसून रहा” असे सूचित केले. पूजा झाल्यावर तो घरी परतला आणि इकडे मातीचा हत्ती चालू लागला. घरातल्या बायका सैरावैरा पळायला लागल्या, सगळे पळत पळत चिंदंबरगृही आले. वडिलांच्या आज्ञेनुसार बाल चिंदंबरानी हत्तीची उत्तरपूजा करून त्याला शांत पुतळ्यासारखा केला.

एका खेडेगावात बालचिंदंबर व त्याचे वडील रामचंद्र नावाच्या गृहस्थाच्या घरी रहावयास गेले होते. त्या दिवशी त्यांच्या घरी दागिन्यांची पेटी चोरीला गेली होती. रात्री रामचंद्राजवळ त्यांची पत्नी बोलत होती की, “उद्या सकाळी आपण मार्ट्ड दीक्षितांना विचारावे.” रामचंद्र तयार नव्हते. या दोघांचे संवाद चिंदंबर ऐकत होता. अपरात्री त्यांनी रामचंद्राला उठवून बाहेर येण्यास सांगितले. रामचंद्र हातात काठी व कंदील घेऊन चिंदंबरबरोबर जंगलात गेले व तिथे गेल्यावर एका झाडाच्या बुंध्याखाली चिंदंबरांनी माती खणण्यास रामचंद्रास सांगितले. रामचंद्रानी खणल्यावर त्यांची चोरीला गेलेली पेटी सापडली. अशा तऱ्हेने चिंदंबरानी त्यांचे दारिद्र्य दूर केले.

मल्लाप्पा नावाचा शिवभक्त श्रीमंत गृहस्थ होता. त्यांनी सुंदर शिवमंदिर बांधले होते. प्राणप्रतिष्ठापना, कलशारोहण यासाठी मार्ट्ड दिक्षितकडे मुहूर्त विचारला होता. मार्ट्ड दीक्षित यांनी पंचांगातून मुहूर्त काढून दिले पण त्या मुहूर्तामध्ये मृत्युयोग होता. त्यामुळे सर्व ब्राह्मणांनी त्याला वेड्यात काढले. मल्लाप्पा मार्ट्ड दिक्षिताच्या मुहूर्तावर ठाम श्रद्धा ठेवून त्या दिवशीच कार्यक्रम करायचा असा पक्का निर्णय केला. पण दुःखद बातमी कानावर आली की त्यांचा सुदृढ बैल काही न होता अचानक मरण पावला. त्यांना अपशकून वाटून तो खूप निराश झाला हेता. हे सर्व बालचिंदंबर पाहत होता. त्यांनी मल्लाप्पाजवळ येऊन विचारले, “मल्लाप्पा काय झाले? दुःखी का? वडिलांनी मुहूर्त काढला आहे तो कसा अपशकून असेल? चला पाहू ‘शुभं ब्रूयात!’. बाल चिंदंबरनी कमंडलूतील पाणी काढून बैलावर सिंचन केले व बैलाच्या पाठीवर हात फिरवताच बैल ताडकन उठला.

ह्या बाल चिदंबराचे लहानपणापासून आपल्या आई-वडिलांवर फार प्रेम होते. तसेच तो मातृपितृभक्त होता. म्हणून त्यांनी आपल्या वडिलांचा शब्द खाली पडू दिला नाही. यासाठी मृत वृषभास जिवंत केले.

रूपवर्णन

श्रीशिवावतारी चिदंबरस्वामीनी यौवनात प्रवेश केला. त्यांचे रूपवर्णन या चरित्रात केले आहे. स्वामी गुरुमूर्तीचे ध्यान करण्यास रूपवर्णन सहाय्यकारी होते. श्रीचिदंबरस्वामींची कांती सावळ्या विठ्ठलाप्रमाणे होता. त्यांच्या कंठी काळीभोर रुद्राक्ष माळ विलसत असे. त्या माळेत मध्यभागी एकमुखी रुद्राक्ष हृदयस्थ झळकत होता. सोनेरी काठाचे शुभ्र पितांबर धारण केलेला, शुभ्र उपवस्त्र अथवा उपरणे वामस्कधावर रूळत असलेले तसेच दक्षिण हाती अमृत कलश होता. भाळावर त्रिपूळ भस्मरेषा तसेच अंगी विभूती चर्चित होती. यज्ञोपवित डाव्या खांद्यावर रूळत होते. स्वामींनी मस्तकी पगडी धारण केली होती. कानात कुंडले डुलत होती. खडावा श्रीचरणांकित होऊन राहिल्या होत्या. स्वामींच्या नेत्रातून सर्व सृष्टीवर वात्सल्य, करूणा, दया, प्रेम ओसंडून वाहत होते. त्यांच्या हृदयी हजारो मातेचे कोमलप्रेम भरलेले असे की कोणत्याही पीडित जीवाला पाहताच दयेची भावना उचंबळून यायचे, ते सदा सर्वदा सर्व जिवांचे कल्याण चिंतित असत. त्यांचे वरदहस्त सदैव कृपाप्रसाद दण्यास तत्पर असत. त्यांच्या चरणस्पशनि धरती परमपावन होऊन धन्य होते व सर्व पाप धुवून धरणीमातेला भार उत्तरल्यासारखे वाटायचे.

जसे शिवाने चिदंबर म्हणून अवतार घेतला तसेच पार्वतीमातेने व गंगामाईने पतीसहाय्यास्तव सरस्वती व सावित्री नामक अवतार धारण केले. योग्य वेळी श्रीचिदंबरस्वामींचे विवाह लिंगोपंत कन्या सरस्वती समवेत बिष्टाप्पा कन्या सावित्री बरोबर थाटामाटात झाला. श्री सरस्वती मातेस चार पुत्र - दिवाकर, शंकर, मृत्युंजय व वररूची तसेच श्री सावित्रीमातेस दोन पुत्र - काशिनाथ, भास्कर व कन्यालक्ष्मी झाले. ते सर्व सुखाने संसार करू लागले. त्या दाढी भार्या श्रीचिदंबरस्वामींच्या दोन्ही बाजूस सदैव असतात. भाळी कुंकू, सुवर्णलिंकारयुक्त भरजरी शालू परिधान, चरणी पैंजण रुणझुणत, कंठी मांगल्यसूत्र, नाकात नथ, मुखी प्रसन्नमुद्रा, भक्तावर वरदहस्त दर्शविणारी, अपार करूणा असलेली, कोमलहृदय असे जगदंबेचे व गंगेचे रूपवर्णन होते. द्विभार्या युक्त श्रीचिदंबरस्वामींचे ध्यान करून पूजन करावे म्हणजे कल्याणप्रद होते. गंगा-पार्वती सहित शंकराने मुरगोडी निवास केल्याने भूकरी कैलाससमान तीर्थ निर्मण झाले.

श्रीचिदंबरस्वामींच्या मातृ-पितृचे निजानंदीगमन

कुणाच्या विधीलिखितेला परमेश्वर कारणाशिवाय हस्तक्षेप करीत नसत. आपल्याला मातृवियोग हाणार हे स्वामींना ठाऊक होते. कामानिमित्त घराबाहेर जाताना स्वामींनी आपल्या मातोश्रीस सांगून ठेवले होते की, आज कोणाकडूनही कोणत्याही वस्तुस स्पर्श करू नये. परंतु शेजारच्या बाईंनी विषारी पडवळ स्वामींच्या मातेस गोड गोड बोलून दिले. त्यामुळे त्या मातेने स्पर्श केला व

तात्काळ मरण पावली. आपल्या मातेस परत जिवंत करण्यास स्वार्मीस शक्य होते परंतु त्यांच्या वडिलांनी सांगितले की, “ही गोष्ट ईश्वरेच्छा असल्याने आपण हस्तक्षेप करू नये. नाहीतर लोक कित्येक प्रेतं दारी आणून ठेवतील व निसर्गातिला समताल जाईल.” काही वर्षांनी सन १६९८ साली स्वार्मींच्या वडिलांनी जेष्ठ शुद्ध नवमी तिथीला समाधी घेतली. त्यांच्या अस्थीतून औदुंबराचे रोप उगवले तो वृक्ष अजूनही पहावयास मिळतो. चौदाव्या दिवशी अन्नसंतर्पणात अनेक लोक जेवून गेले. कशाचे उणे पडत नव्हते, हे कोडे सेवक काशिराजाला पडले होते. स्वार्मींनी त्याला स्वयंपाकात नेऊन सालंकृत असलेली देवी अन्नपूर्णेचे दर्शन घडवले.

श्रीचिदंबरस्वार्मींचे प्रमुख शिष्य

संत राजाराम, संत विठाबाई, सखाराम गर्दे, पंडित शिवशास्त्री हे सर्व महास्वार्मींचे शिष्योत्तम मंडळ होते. संत राजाराम हे पूर्वजन्मी संत तुकाराम व संत विठाबाई पूर्वजन्मी संत जनाबाई होत्या.

संत राजारामांवर श्रीचिदंबरस्वार्मींची विशेष कृपा होती व त्यांनी एकांतात त्यांना श्रीकृष्णदर्शन घडवले. राजाराम महाराजांनी श्रीचिदंबरस्वार्मींवर चार लाख एक्क्याण्णनव हजार चारशे एकावन्न अभंग लिहिले. औरंगाबाद जिल्ह्यात वैजापूरजवळ श्री क्षेत्र बाभूलगांव गंगा येथे सुंदर मंदिरात राजारामांनी विठ्ठलरूपात स्वार्मींची मूर्ती व राही-रुक्मिणी रूपात सरस्वती-सावित्रीच्या मूर्तीची स्थापना केली आहे. मुरगोडमध्ये श्रीचिदंबरस्वार्मींची पूजा शिवलिंग रूपात होते, तर बाभूलगांव गंगा क्षेत्रात पांडुरंग रूपात पूजा होते. त्यावरून स्वार्मींनी आपल्याला शिव-केशव अभिन्न आहे अशी शिकवण दिली आहे.

शिवभक्त पंडित विप्र शिवशास्त्री एकदा हातावर कपूरारती लावून चिंदंबराची शिवस्तुती करीत होते, त्यावेळी स्वार्मांनी गंगापार्वतीसहित शंकराचे प्रत्यक्ष दर्शन दिले व ती स्तुती म्हणजे प्रसिद्ध असलेले स्तोत्र-भक्तानंदस्तोत्र होय. आरती झाल्यावर शिवशास्त्रीच्या हाताला काही भाजले नाही. त्यांनी स्वार्मांना आवाहन केले होते की, “आपण साक्षात शिव असल्यास हातावर जाळलेल्या कापूराने हात भाजणार नाही. जर हात भाजला तर तुम्ही मानव आहात.” शिवशास्त्रींनी श्रीचिंदंबरस्वार्मांवर संस्कृत चरित्र रचले आहे.

संत विठाबाईंना पांडुरंगानी स्वप्नदृष्टांत दिला-पांडुरंग श्रीचिंदंबरस्वामी रूपात अवतरला आहे, कलियुगात हा अवतार धारण करून जनोद्धारार्थ, शिव-वैष्णव ऐक्यार्थ कार्यसाठी झालेला आहे. तेंव्हापासून तिला संसारात विरक्ती येऊन घरदार सोडून तिने संत राजारामच्या दिंडीकार्यात वाहून घेतले. तिने राजाराम महाराजांच्या पश्चात श्रीचिंदंबरनाम प्रचार व प्रसार करण्याचे व्रत घेतले. आळंदी क्षेत्री जाऊन श्रीसंतश्रेष्ठ ज्ञानेश्वर महाराजांनी स्वतः समाधीच्या शिळा बाजूला करून तिला दर्शन दिले. तिने ज्ञानेश्वर महाराजांजवळ श्रीचिंदंबरस्वार्मांच्या नामप्रचारात भाग घेण्यास विनंती केली. संत ज्ञानेश्वरांनी तिला वचन दिले की, “मी चिंदंबरस्वार्मांच्या कार्यकरिता पुन्हा अवतार घेईन व श्रीक्षेत्र बाभूलगाव गंगा प्रतिपंद्रपूर होईल.”

संत सखाराम गर्दे नावाचा स्वार्मांचा परमभक्त होता. काही कारणास्तव त्याला सांगली संस्थानच्या महाराजांनी कैदेत टाकले होते, परंतु तो निर्दोष होता. त्यांनी चिंदंबरस्वार्मांची प्रार्थना केली. लगेच दयाघन स्वार्मांनी त्यांच्या स्वप्नात जाऊन स्वार्मांना अभंग रचण्यास आज्ञा केली व पंधरा दिवसांनी कैदेतून सुटका होईल असे सांगितले. श्री गर्दे यांनी शेणीच्या मातीने भिंतीवर अभंग लिहिण्यास सुरुवात केली. त्यावेळी श्रीक्षेत्र नृसिंहवाडीचे थोर अधिकारी स्वामी नारायण यती श्रीचिंदंबरस्वार्मांकडे वाढीहून दर्शनास आले होते. ते श्री स्वार्मांच्या घरी काही दिवस मुक्कामास होते. त्या यतींनी स्वार्मांना पूर्ण ओळखून “महास्वामी” असे बहुमान दिले व लोकांना सांगितले की “चिंदंबर हेच दिगंबर, यात तीळमात्र शंका नाही व तुम्ही त्यांना भजत रहा.” यती परत निघताना स्वार्मांनी त्याच्यामाफंत सांगलीच्या राजास गर्देच्या सुटकेचा आदेश दिला व तसेच स्वप्नात राजास सांगितले की, “श्री गर्दे यांची सुटका करा, कारण तो दोषी नाही.” श्री गर्दे यांनी कैदेतून सुटल्यावर अडीच हजार अभंग लिहून ‘श्रीमद्चरित्र’ स्वार्मांस अर्पण केले.

माता सरस्वतीचे रौद्रावतार

एके दिवशी पार्वतीरूपिणी सरस्वतीमाता आपल्या माहेरी आल्या त्याच नगरीत टिपू सुलतान नामक यवन धुमाकूळ घालत होता. गरीब जनतेस लुटून छळ करीत होता. त्या वेळी हे ऐकून सरस्वतीमाता क्रोध पावून रणचंडिकेचे रूप धारण करून हाती मुसळ घेऊन बाहेर आल्या. तो मूर्ख टिपू त्यांना धरून बंदिस्त घालण्याचा आदेश सैनिकांना देत होता. पण जगदंबेपुढे कुणाचा काय पाड? त्याला काय माहित की आपण काय करीत आहोत? ब्रह्मांड भस्म करण्याची ताकद अंबेच्या नेत्रातील ज्वालेत आहे. अशा हिला पकडू पाहणाऱ्या या यवनाची अवस्था काय झाली ते पाहा. टिपूचे सर्व सैन्य, गज, अश्व, सर्व पटापट मरू लागले. टिपू स्वतः त्या मातेजवळ येताच त्यांच्या डोळ्यातील बुबुळे बाहेर पडून रक्त भळाभळा वाहू लागले व अंध झाला. मंत्राच्या सल्ल्याने टिपूने चिंदंबरस्वामींची क्षमा मागितली व स्वामींनी त्याला चांगले वागण्यास सक्त ताकीद देऊन डोळे परत केले व सर्व मृत सैनिकांना उठवले.

नामस्मरण महिमा

श्रीशिवचिंदंबर चरित्रात “चिंदंबर” हा चतुर्थक्षिर नाम महिमा वर्णिला आहे. प्रत्यक्ष शंकराने पार्वतीला चिंदंबरनामाचे माहात्म्य एका श्लोकात सांगितले आहे, “॥ चिंदंबरेति मंत्रोऽयं सतारं मम् शोभने। यन्मुखे वर्तते नित्यं सोह॒मेव न संशयः। तसेच महर्षी व्यासांनी स्कंद पुराणात चिंदंबरनामाची महती असे वर्णन केले आहे, ॥ चिंदंबरेति यन्नाम श्रेष्ठं ही बहुनामसु। यदुच्चारमात्रेण पुण्यराशिः स्वयं नरः ॥ चिंदंबरेति ब्रुयात्सकृज्जननवर्जितः भुक्तिघंटामणिपदो मोक्ष एव न संशयः॥” चिंदंबरस्वामी हे शिवावतारी असल्याने भक्त “शिव चिंदंबर” षडाक्षरी नामजप करतात. शिवचिंदंबर म्हणजे प्रत्यक्ष सच्चिदानन्द भगवंत(शिव-सत्, चित्-मन, अंबर-आनंद).

एकदा नवलगुंदनगरी राजाच्या हातून ब्रह्महत्या क्रोधाच्या भरात घडली. मुळात तो राजा चांगला व भाविक होता. परंतु त्याला फार पश्चाताप झाला. त्यांनी अनेक ठिकाणी प्रायश्चित्तासाठी फिरून सल्ले विचारले, पण कोणीही त्याला समाधानकारक उत्तर देईना. सर्वांनी हाकलून दिले. शेवटी श्रीचिंदंबरस्वामींच्या दारी चाकरी करू लागला, तेंव्हा शिवशास्त्रींनो त्यांची चौकशी करून उपाय

सांगितला की, ‘दोन वेळा ‘शिव चिदंबर’ असे नामोच्चार करा.” मग प्रसादाकरीता प्रायश्चित्त पूर्ण झाले त्यावेळी चिदंबरस्वामी म्हणाले की, एकेवेळी एकदा एकच नामोच्चाराने सर्व पापमुक्ती होण्यास पुरेसे आहे.

श्रीचिदंबरस्वामो व श्रीव्यंकटेश शिव-केशव अभिन्न

गुरुनवपूर येथील श्रीचिदंबरस्वामी आपल्या शिष्यासमवेत संवाद करीत होते. त्यावेळी ते सांगत होते की, “देव सदैव सत्कार्य करणाऱ्यांशी पाठीशी उभा असतो, तसेच भक्तांना दर्शन देण्यास उत्सुक व सदैव तत्पर असतो.” एकाने शंका विचारले की “असे कसे शक्य आहे? आम्हास विष्णुदर्शन होईल का?” स्वार्मांनी सर्वांना वचन दिले की “आजपासून १५ व्या दिवशी तुम्हा सर्वांना नारायण दर्शन होईल.” पंधराव्या दिवशी स्वार्मांच्या दारात घोड्यावर बसलेला पठाण म्हणून उभा ठाकला. ताबडतोब स्वार्मांनी बाहेर येऊन त्याला मिठी मारली व आत घेतले. सगळे ब्राह्मण आश्चर्यचकित होऊन पाहत होते की, स्वामी कुठल्या यवनाला अलिंगन देत आहेत. स्वार्मांनी पठाणाला मसाला दूध दिले व दोन तास गप्पागोष्टीत रंगले. परत निरोप घेताना एकमेकांना नमस्कार करून पठाण घोड्यावर बसून स्वारीला गेले. तेंव्हा स्वामी सर्वांना म्हणाले की “हा पठाण दुसरे तिसरे कोणी नसून साक्षात व्यंकटेश होते तुम्हाला १५ दिवसांपूर्वी वचन दिले होते आठवले का?”

एक दुष्ट मांत्रिक रहात होता. त्यांनी तांत्रिक विद्येत खूप प्राविण्य प्राप्त करून घेतले की, दुसऱ्यांचे शक्ती हरण करू शकत. इतकेच नाही तर, प्रसिद्ध क्षेत्रातील देवतांचे सुद्धा कला म्हणजे

शक्तीवलय हरण करण्याचे सामर्थ्य प्राप्त करून घेतला होता. हा असा भयंकर, कुरात्मा होता. एकदा तिरुमला पवित्र क्षेत्रात जाऊन अर्चकाला ६००० सोने नाणी देण्यास सांगितले. तसे न दिल्यास श्रीव्यंकटेशाच्या ठिकाणी कला हरण करण्याची धमकी दिली. त्या रात्रीत अर्चकाच्या स्वप्नात श्रीव्यंकटेश स्वार्मांनी त्या मांत्रिकाच्या मागण्यांप्रमाणे देण्यास सांगितले. मग श्रीचिंदंबरस्वार्मांची किर्ती ऐकून हा मांत्रिक मुरगोडपुरी येऊन स्वार्मांना आवाहन केले. तसेच स्वार्मांवर त्यांनी तांत्रिक विद्या प्रयोग करून शक्ती हरण करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तसे न होता उलट त्या मांत्रिकाची बलत्व, शक्तीहरण होऊन अंध झाला व सर्व मंत्राचे विस्मरण झाले.

चिंदंबरस्वार्मांनी आपल्या पुत्र शंकराच्या विवाहाचे आमंत्रण श्रीव्यंकटेश स्वार्मांना देऊन बोलावले होते; व्यंकटेशांनी अर्चकाच्या स्वप्नात येऊन देवालयात दर्शनास दरवाजा बंद ठेवण्यास आज्ञा कली, कारण त्यांना विवाहासाठी मुरगोडी जायचे होते. आठव्या दिवशी अर्चक देवळाचा दरवाजा उघडून पाहतात तो श्रीव्यंकटेशाच्या कंठी हार व चरणी तुळस ताजी टवटवीत होते.

एके दिवशी चिंदंबर स्वामी प्रसन्न मुद्रेत होते की, जणू काही कोणी प्रिय व्यक्ती भेटावयास येत आहे त्याच दिवशी तिरुमलाहून स्वामीसखा श्रीव्यंकटेशाच्या पालखीचे कुंदगोळ येथे आगमन झाले. अर्चकांनी स्वार्मांच्या हाती कोरा कागद दिले. अर्चकाच्या स्वप्नात श्रीव्यंकटेशानी स्वार्मांना कागद देण्यास सांगितले. सकाळी अर्चक उठून पाहतात तर उशीपाशी तोच कागद होता. हे पत्र कोरे असून फक्त स्वार्मांनाच वाचता येते. हे पत्र घेतल्यावर स्वार्मांना सुवर्णक्षिरात दिसले की, व्यंकटेशास कुबेरकडून १लाख २५हजार कर्ज आहे. कर्जफडीसाठी अर्थसहाय्य करण्यास विनंती होत. पत्र वाचनानंतर स्वामी हसले व म्हणाले की, “हे नारायण, आपण लक्ष्मीपती असताना या गरीब ब्राह्मणाजवळ काय मागता?” स्वार्मांनी आपल्या कलशातून पाच नाणी काढून पालखीत अर्पण केले. ती पालखी तिरुमला क्षेत्रात गेल्यावर पाच नाणी काढल्यावर त्याच जागी नवीन दुसरे पाच नाणी आले, असे पुन्हा करीत नवीन नाणी वाढत जाऊन १ लाख २५ हजारपर्यंत पूर्ण झाले. सर्व पाहताच सगळे अर्चक थक्क झाले हीच स्वार्मांची अगाध लीला!

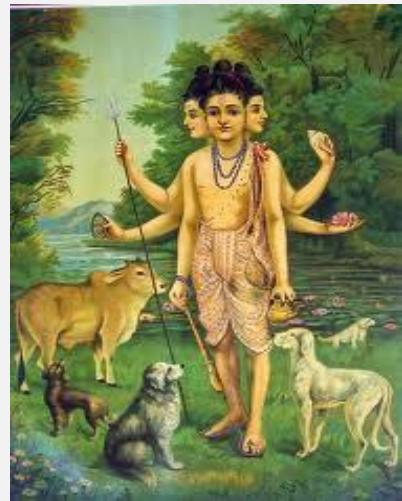

कर्नाटक राज्यात शिरहट्टी गावात कट्टर कर्मठ वैष्णव ब्राह्मण राहत होते. तो विष्णुवाचून इतर दैवत मानीत नसत. तो सदैव शैव, शिवनिंदा करायचा व चिंदंबरस्वामी सुद्धा शैव असे समजून टीका करीत असे. त्याची पल्ली सुस्वभावो व चिंदंबर भक्त होती. ती पतीच्या भयाने आतून चिंदंबराला भजायची व नामस्मरण करायची. तिला खूप मनातून स्वार्मांचे दर्शन घेण्यास तळमळ लागली होती. एकदा तिच्या शेजाच्याकडे स्वार्मांचे आगमन झाले, परंतु तिच्या पतीने तिला एका खोलीत कोंडून ठेवले. ती हंबरडा फोडून खूप रडायला लागली. त्या खोलीत रात्री चिंदंबरस्वामी प्रकट होऊन तिला तेजोमय दर्शन दिले व सांगितले की, “एका वर्षात तुझा पती माझ्याकडे येईल.” पुढे कालांतराने तिने नवच्याला आग्रहाखातर स्वामीदर्शनास नेले. तिथे गेल्यावर स्वार्मांनी प्रवासाकरिता तांदळाची शिदोरी दिली. स्वार्मांनी आपल्याला काही विशेष दिले नाही असे समजून त्या वैष्णव ब्राह्मणास राग आला होता. प्रवासात थोड्या तांदळाची खिचडी करून प्रसाद खाऊन उरलेला तांदुळ शिदोरी घरी नेले. घरी पोहोचल्यावर त्या तांदळाचे सोन्यामध्ये रूपांतर झाले होते. त्या ब्राह्मणांना स्वार्मांच्या दिव्यत्वाची प्रचिती येते.

गुलबगर्चाचा कट्टर वैष्णव ब्राह्मण विष्णुभक्त असून त्यांचे नांव विश्वनाथ होते. त्याला स्वार्मांचा दर्शनयोग आला तेंव्हा स्वार्मांनी त्याला त्याच्या घराच्या अंगणात एका झाडाखाली खोदण्यास सांगितले. स्वामी आज्ञेप्रमाणे त्यांनी माती खोदून काढल्यावर तिथे पूर्वजांनी पुरूष ठेवलेली सुंदर व्यंकटेशमूर्ती सापडली. तो त्या मूर्तीची पूजा करू लागला व सुखाने संसार करू लागला.

नारायण भट्ट नावाचा कर्नाटक ब्राह्मण दारिद्र्य निवारणार्थ श्रीक्षेत्रपंचरपूर येथे श्रीपांडुरंगाचे अनुष्ठान करीत होता. एक दिवस त्यांच्या स्वप्नात विठ्ठलांनी त्याला मुरगोडी श्रीचिंदंबरस्वामींकडे जाण्यास आज्ञा केली. त्या ब्राह्मणांनी स्वामींचे दर्शन घेऊन आपली समस्या सांगितली. स्वामींनी त्याला दिवाण पूर्णय्या श्रीरंगपट्टणकडे भेटण्यास सांगितले. तो ब्राह्मण प्रवासास निधाला, तिथे पोहोचल्यावर पूर्णय्या धावत त्यांच्याकडे येऊन स्वागत केले. त्या ब्राह्मणास खूप आश्चर्य वाटून त्या पूर्णय्याला विचारले की, “आपण मला न ओळखता कसे स्वागत केले?” पूर्णय्या सांगू लागला की, “आज पहाटे स्वप्नात स्वामींनी उद्या सकाळी येणाऱ्या ब्राह्मणाचे स्वागत करून योग्य दानधर्म करा.” असा आदेश दिला आणि आपण सकाळीच आलात. हे ऐकून त्या ब्राह्मणाच्या डोळ्यातून आनंदाश्रू येऊन कृतकृत्य वाटले.

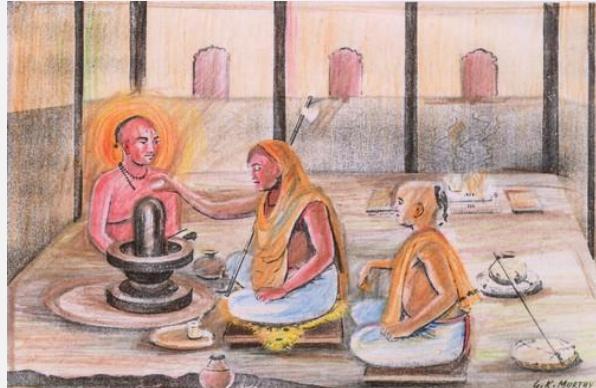

श्रीधर नामक दत्तभक्तांस श्रीगुरुदत्तात्रेय रूपात दर्शन स्वामींनी आपल्या चर्मपादुका दिल्या. त्या पादुका विजापूर येथे दर्शनासाठी ठेवल्या आहेत.

सांब व शाम नामक दोन योगी पुरुष हिमालयातून प्रवास करीत मुरगोडपुरी येथे श्रीचिंदंबरस्वामींच्या दर्शनास आले होते. त्या दोघांना दृष्टांत झाला होता की, “प्रत्यक्ष कैलासपती शंकर आपल्या द्विभार्या-गिरीजा व गंगा समवेत श्रीचिंदंबरस्वामी, सरस्वती व सावित्री या नांवाने दक्षिणेत अवतार घेतला आहे. ते संसारात राहून गृहस्थाश्रम करीत अनंत लीला करीत आहेत.” त्या

दाघांनी प्रत्यक्ष शिव दर्शन घडवण्यास विनंती केली स्वार्मांनी त्या दोघांच्या मस्तकावर वरदहस्त ठेवून समाधीस्थितीत सात दिवस या अवस्थेत ठेवले. त्या स्थितीत अद्भूत विलोभनीय कैलास दर्शन घडविले. त्यांना असे दृश्य दिसले की विष्णु श्री शिवपार्वतीचे पाद्यपूजा करीत होते तेंव्हा ब्रह्मदेव शंकरास विनवणी करीत होते की, “कलियुगाचे प्रभाव दिवसेंदिवस वाढत आहे, तर भूलोकावर लोकांनी कोणता उपाय करावा?” शिवाने सांगितले की, “चिंदंबर नाम घेतल्याने भवसागर तरून नेईल.”

एक योगी पुरुष काशीयात्रेहून गंगेची कावड घेऊन श्रीरामेश्वराला जात होता. जाताना वाटेत गुलहोसुर येथे श्रीचिंदंबरस्वार्मीचे दर्शन घेऊन विनंती केली की, “आपण साक्षात सदेह शिव आहात. माझ्यासाठी आपण रामेश्वर आहात तर कृपया मजकडून गंगाभिषेक स्वीकारा अन्यथा प्राणत्याग करीन.” स्वार्मांनी प्रेमापोटी स्वीकारताना म्हटले की, “अभिषेक करताना डोळे मिटून करायचा.” योगीकडून पूजा झाल्यावर डोळे उघडून पाहतात तर श्रीचिंदंबरस्वार्मीच्या जागी साक्षात श्रीरामेश्वरलिंग दिसले. हे दृश्य पाहून योग्याच्या डोळ्यांचे पारणे फिटले.

शिवलीलामृतातील अकराव्या अध्यायात शिवाने महानंदा नावाच्या वेश्येचा उद्धार केला. तसेच श्रीचिंदंबरस्वार्मांनी रामसनी वेश्येचा कुष्ठरोग निवारण करून तिला भक्तिमार्गात नेऊन उद्धार केला.

गुरुनवपुर निर्मिती (गुरुहोसुर)

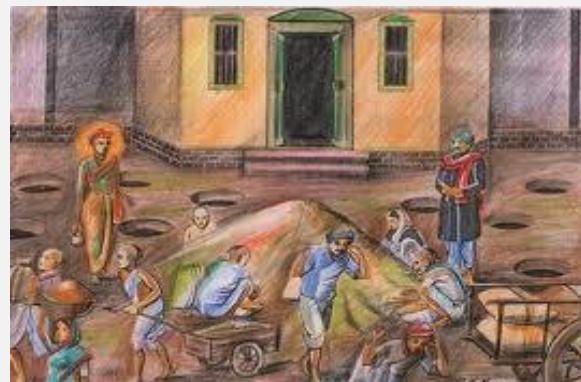
सौंदर्तीमध्ये यल्लम्मा रेणुका देवीच्या दर्शनास श्रीचिंदंबरस्वामी आपल्या कुटुंबासमवेत शिष्यमंडळीसह गेले होते. मलप्रभा नदीकाठी वसलेले टुमदार गांव स्वार्मांना रमणीय वाटला. स्वार्मांसाठी तिथल्या राजाने गुरुनवपुर गांव निर्मिती करून अर्पण केला. स्वामी राजास म्हणाले की, “तुझी योजना चांगली असून फार काळ टिकून राहणार नाही. काही वर्षांनी हेच पाण्याखाली जाईल.” त्यावेळी कुणाला खरे वाटले नाही. अलिकडे मलप्रभा नदीस धरण बांधल्यामुळे हे गाव पाण्याखाली गेलेला आहे त्यावरून श्रीस्वार्मीचे त्रिकालज्ञ दिसून येत. तिथे शृंगेरीचे जगदगुरु शंकराचार्य शंकरभारती चिंदंबरस्वार्मीचे दर्शनास आले होते. श्रीशंकराचार्य यांनी स्वार्मांना सांगितले की, “आपल्याकडून धर्मसंस्थापना, धर्मजागृती, वेदोरक्षण, वदसंवर्धन असले भरीव कार्य होईल यात काही शंका नाही.” त्यावर स्वामी म्हणतात की, “सामान्यांना आपला धर्म म्हणजे काय? हे समजले पाहिजे.

धर्मपालन म्हणजे नुसत्या कर्मकांडात न अडकता विहितकर्मे करून मनापासून ईश्वरभक्ती केली पाहिजे.”

गुर्लहोसुरला चार कटूर वैष्णव बाह्यण चिदंबरस्वार्मींच्या दर्शनास आले होते. ते खूप कर्मठ व विष्णुभक्त होते. ते शैवाच्या घरी अन्न घेत नसत. त्या दिवशी एकादशी उपवास होता. दुसऱ्या दिवशी द्वादशी पारणे होते. ते स्वार्मींना म्हणाले की, “आम्हास फक्त कोरडा शिधा द्यावा, आम्ही नैवेद्य दाखवून जेवू.” दुसरे दिवशी पूजेला बसल्यावर डबा उघडून पाहिल्यावर शाळिग्राम दिसेनासा झाला. ते एकमेकांकडे पाहू लागले, सर्वांनी हा सर्व वृत्तांत स्वार्मींना निवेदन केला. स्वार्मींनी असे सांगितले की, “तुमच्या देवाला इतकी कढाडून भूक लागली की तुमचा नैवेद्य होईपर्यंत थांबण्यास तयार नव्हता. त्यानी आमच्या घरातल्या कढईतील सांबारात उडी घेतली.” आचाच्यांना बोलावून सांबाराच्या कढईत डाव घालून शाळिग्राम काढण्यास सांगितले. आचाच्यांना आश्चर्य वाटून त्यांनी त्याप्रमाणे कढईत डाव फिरवून चार शाळिग्राम बाहेर काढले. वैष्णवांना आश्चर्य वाटून क्षमा मागितली. त्यांच्या विष्णुभक्तीवर संतुष्ट होऊन स्वार्मींनी शंखचक्रगदापद्म धारण केलेला श्रीमन्नारायणाचे सगुणरूप दर्शन देऊन धन्य केले.

अवतारकाय

कलियुगात लोकांचे दुराचार वाढले, त्यामुळे पाप वाढ झाली. त्याचा परिणाम इतका झाला की, भारतवर्षात अनेक वेळा दुष्काळ पडला. त्यात सर्वात मोठा दुष्काळ सन १८०५ साली क्षयनाम

संवत्सरीमध्ये झाला. लोकांना अन्नपाणी, जनावरांना चारा अशा गोष्टींचा तुटवडा पडू लागला. श्रीचिदंबरस्वामींचे बेडसुर या गावी मुक्कामास होते. त्यावेळी लोक धान्यासाठी वणवण हिंडत होते. स्वामींकडे सर्व लोक येऊन धान्य देण्यासाठी विनंती केली. लोकांची दैन्यावस्था पाहून लोकनाथ चिदंबरस्वामींचे हृदय द्रवले. त्यांनी आपला भक्त मल्लाप्पास कोठारातील सर्व धान्य लोकांना देण्यास आज्ञा केली. खरेतर कोठारातील सर्व धान्य संपत आले होते. फक्त मूळभर धान्य राहिलेले होते. स्वामींनी आपल्या उपरणात चिमूटभर धान्य घेऊन मग कोठारात टाकले. तीन दिवसांनी सर्व धान्य कोठारात भरून आले व सर्वांना वाटप केले. अशा आपदग्रस्तांना मदत करणे हा अवताराचा मुख्य उद्देश असतो, म्हणून त्यांनी गावोगावी भ्रमंती करणे सुरु ठेवले. नवलगुंद येथे आल्यावर स्वामींनी वेदशाळा सुरु केली. प्रस्थान बसल्यावर बाजीराव पेशवे यांचे मित्र सदगृहस्थ श्रीविश्वनाथ गोखले यांनी स्वामींजवळ दुष्काळनिवारणार्थ चर्चा करून उपाययोजना ठरविली होती. त्यावेळी स्वामीपुत्र दिवाकरसुद्धा गुर्लहोर्सुरला वडिलांकडे आला होता. दिवाकर, गोखले या दोघांनी स्वामींजवळ चर्चा केली तेंव्हा चर्चा करताना एका ब्राह्मणांनी सुचविले की द्वापारयुगी महाभारतात भगवान श्रीकृष्णानी युधिष्ठीराकडून राजसूय (सोमयाग) यज्ञ करवून घेतले होते. त्यानंतर इतिहासात कोणीही पुन्हा सोमयाग करण्यास धाडस केले नव्हते. तसेच कलियुगात केवढे मोठे यज्ञ करणे शक्य नाही. फक्त श्रीचिदंबरस्वामी सारखे अवतारी पुरुषच करू शकतात. सोमयाग करण्यासाठी अग्निहोत्रपरायण, गृहस्थाश्रमी, ब्राह्मण दांपत्यास यजमानपद मिळू शकते. श्रीचिदंबरस्वामी हे स्वतः नित्यनेमाने अग्निहोत्र करीत असत. त्यामुळे स्वामीपुत्र दिवाकरांनी आपल्या वडिलांना यजमानपद भूषवून सोमयाग करण्यास खूप आग्रह केला. शेवटी जनकल्याणार्थ स्वामींनी रुकार दिला.

सोमयाग यज्ञ पूर्वतयारी

श्रीस्वामींच्या मार्गदर्शनाखाली दिवाकर व गोखले यांनी अखिल भारतातील सर्व ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शुद्र, साधू-संत, राजे-महाराजे, भक्त, शिष्य, योगीजन या सर्वांना आमंत्रण दिले होते. लक्षावधी लोकांना आमंत्रण देणे हे खूप मोठे आव्हानात्मक कार्य होते. स्वामींनी मलप्रभातीरी वसलेला सुंदर गाव गोण्णागर येथे सोमयाग यज्ञ करण्याचे आयोजित केले होते. सर्व प्रकारची तयारी करून ठेवली होती. त्या नियोजित जागेत पाच कुंडे, तीन द्वारे उत्तर वेदी, हविर्भागाची जागा, अग्निधीय, शामित्र, सदर, महावेदी असा शास्त्रोक्त मंडप तयार करून शोभायमान केला.

असा तो विस्तीर्ण मंडप चोहोबाजूस तोरणांनी, पुष्पगुच्छांनी, नानाविध चित्रांनी सुशोभितपणे सजवून ठेवला. रंगीत रांगोळींनी त्यांची शोभा द्विगुणीत केली. हा अपूर्व सोहळा तयार केला होता. तसेच वैदिक, यज्ञिक, श्रौत ब्राह्मण आले होते. वैदिक पद्धतीने मोठा मंडप बांधून तयार केला.

श्रीमदीवलाप्पा

दिवाकरांना चिंता लागली होती की एकद्या लोकांना अन्नदान करण्यास सर्व धान्याच्या कोठारात व्यवहार व व्यवस्था पाहण्यास व्यक्ती मिळत नव्हती. तो सगळ्या गोष्टींचा हिशोब करण्याचा प्रयत्न करीत होता. तेंव्हा स्वामींनी त्याला समजावले की, “हे ईश्वरकार्य आहे, तो सिद्धीस जाईल, आपण त्यांच्यावर सोपवून कार्य करायचे.” माझ्या गदग नगरीत राहणाच्या अंधशिष्य मदीवलाप्पा यांच्यावर हे सर्व धान्याचे व्यवस्था करण्याचे कार्य सोपविले आहे. श्रोमदीवलाप्पा कार्य करण्यास अत्यानंदीत होऊन काम करीत आहेत. हे श्रेष्ठ योगीपुरुष होते.

मंडपात एक अश्वत्थ वृक्ष होता, तो आजही आहे. सर्व तयारी मांडळ्यावर एक यवन पुरुष अचानक मंडपात स्वामींपुढे आला. स्वामींनी त्याला यज्ञवेदीपाशी नेले व सर्व ब्रह्मवृंद चकित होऊन इतक्यात “तो मुस्लिम पुरुष कोण? कसा आला? ” असे सर्व विचारमग्न झाले. तो यज्ञवेदीत उतरून गुप्त झाला. तेंव्हा स्वामी म्हणाले की, “हा यवन म्हणजे प्रत्यक्ष अग्निनारायण असून यज्ञ शेवटपर्यंत तडीस नेईल.”

सोमयाग यज्ञः प्रमुख अवतारकार्य

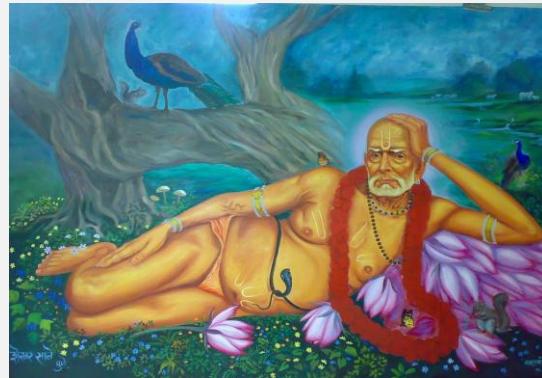

शके १७२९ म्हणजे सन १८०७ साली प्रभवनाम संवत्सरी चैत्र शुक्ल प्रतिपदेस (गुढीपाडवा) सोमवारी श्रीशिवचिदंबर दीक्षित महाराजांनी सोमयाग यज्ञ करण्यास प्रारंभ केला. सकाळी स्वामी ब्रह्ममुहूर्तविर उठून आपली नित्यकर्म अग्निहोत्र, देवपूजा आटोपून तयार होऊन मंडपात आले. त्यांच्या दोन्ही भार्या सुस्नात होऊन भाळो कुंकुमतिलक, रेशमी शालू, परिधान करून सौभाग्यलेणे लेवून स्वार्मांच्या दोन्ही बाजूस उभ्या झाल्या. स्वार्मांनी श्रीगणेशपूजन, पुण्याहवाचन करून सोमयाग यज्ञाचा संकल्प सोडला. सर्व पितरपूजनानंतर सोळा क्रत्विज व सर्व क्रत्विजाचा यथायोग्य पूजा करून सत्कार केला. मुख्य वेदीच्या मडपात आल्यावर यज्ञाचे मुख्य क्रत्विज जे सांगतील त्याप्रमाणे मंत्रपठण व यज्ञविधी स्वामी श्रद्धापूर्वक करीत होतें. मंत्र सहाय्याने पाच कुंडात अग्नी प्रज्वलित केले. अशा तळेने यज्ञकर्माला सुरुवात झाली व कृष्णाजीन दीक्षा संपन्न झाली. सर्वचे भोजन होऊन पहिला दिवस समाप्त झाला. दुसऱ्या दिवशी सोमयागास प्रारंभ झाला. त्या पवित्र यज्ञकुंडातील पवित्र मंत्राने प्रज्वलित केलेल्या अग्नीत आहुती समर्पित केल्यावर स्वर्गातिल्या देवापर्यंत पोहोचते. देवाचे पोट भरून तृप्त होऊन भरभरून आशिर्वाद देतो.

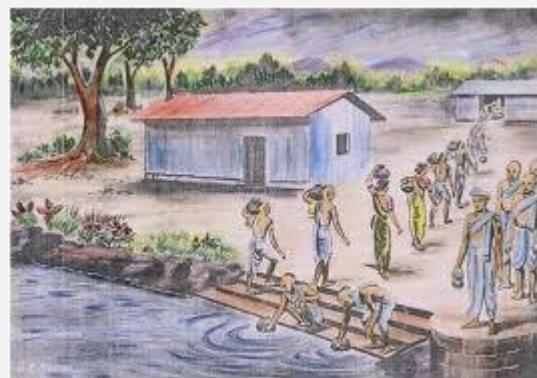
त्या दिवशी एक गावकरी मलप्रभा नदीत स्नान करताना अचानक पाण्याचा वग वाढल्याने तो गटांगळ्या खाऊ लागला. इकडे सर्वातिर्यामी स्वार्मांना कळल्यावर ते मग एकदम ध्यानस्थ होऊन बसले. सूक्ष्मरूपाने जाऊन त्याला नदीतून बाहेर काढून वाचवले. मग परत आल्यावर स्वार्मांच्या अंगातून पाणी येऊन वस्त्र भिजले. पुन्हा वस्त्र बदलून स्थानापन्न होऊन यज्ञकार्य पूर्ण केले. सर्वांना स्वार्मांची लीला कळल्यावर जयजयकार केला. तिसऱ्या दिवशी नेहमीप्रमाणे यज्ञविधी स्वामी करीत होते. उच्च स्वरात सामगायन सुरु होते. प्रवर्गिय धर्म, उपसद्कर्म असे अनेक सोमयागातील विधी संपन्न होत होते.

पाकशाळेत एक आचारी स्वयंपाक करताना मोठ्या चुलीवर शिजत असलेल्या एका मोठ्या पितळी भांड्यामध्ये चुकून पडला व भाजून निघाला. स्वार्मांनी त्याला समोर आणले व त्याच्यावर

कलशातून जलसिंचन केले. त्याला मध, कर्दळीचे पान लावून निजवण्यास सांगितले. स्वार्मींनी त्याचे दहा दिवसाचे आयुष्य वाढवले. त्या आचाच्याच्या इच्छेप्रमाणे यज्ञसमाप्तीनंतर अकराव्या दिवशी सद्गती प्राप्त होऊन कैलास सदनी गेला. चौथ्या दिवशी सावित्रीमाता ऋतुमती झाल्याने स्वार्मींनी चार दिवस अन्नदान सुरु ठेवून पाचव्या दिवशी यज्ञ प्रारंभ करू असे ठरविले. मग पाचवा दिवस म्हणजे अष्टमी दिवशी सर्व ऋत्विज जमून सर्व तयारो घेऊन यज्ञकार्यास प्रारंभ केला. यज्ञात अग्निष्ठोमीय कर्म केले. पशुहत्येचा विधी जो रूपकामध्ये आहे तोही संपन्न झाला. सर्वांना अन्नदान, वस्त्रदान, द्रव्यदान देऊन तृप्त केले.

सर्वांच्या जेवणात तूप वाढण्याची जबाबदारी सद्गुरु श्रीस्वामीसमर्थ यांनी घेतली. ते स्वतः तुपाधिकारी होते.

एकदा कोठारातील सर्व तूप संपले, तर दिवाकरला काळजी पडली. महास्वार्मींनी अभय देऊन काही सेवेकच्यांना बोलावून मलप्रभानदीवर घागरी घेऊन पाणी आणण्यास आज्ञा केली, घागरी भरल्यावर त्यांची तोंडे बंद करून आणण्यास सांगितले. त्याप्रमाणे सर्व सेवेकच्यांनी त्या बंद घागरी कोठीघरात आणल्या व उघडून पाहिले तर काय आश्चर्य! पाण्याचे रूपांतर तुपात झाले. अशी स्वार्मींची अगाध लीला! सगळे अतिशय आकंठ जेवून तृप्त झाले. हीच लीला चिंदंबरपुत्र शंकराच्या उपनयनावेळी घडली होती.

त्या दिवशी स्वार्मांनी आपल्या द्विभार्यसिहित सगळे ऋत्विज, ब्राह्मण अवभृत स्नानासाठी मलप्रभानदीतीरी प्रस्थान केले. ते दृष्ट्य अतिशय विलोभनीय असे असते. ज्यावेळो स्वामी द्विभार्यसिह मलप्रभेत उतरले. मग देवी नदीचे स्तवन करून पाणी गुडध्यापर्यंतचे कमरेपर्यंत वाढले. याचा अर्थ मातेने आशिर्वाद दिला. स्वार्मांनी एक अतर्क्य लीला केली की, सगळे नदीत गुप्त झाले. हे पाहताच स्वर्गातिले देव चक्रित झाले. पण हे क्षणभरच, परत सर्वजण बाहेर आले. ती क्षणाची समाधी अवस्था स्वार्मांनी दिली. दिवाकरांनी आपल्या वडिलांना यज्ञकर्म केल्यामुळे चंद्रमसी (आहेर) घेण्यास आग्रह केला, पण सामान्य जनांची दाटी इतकी वाढली की चंद्रमसीचा मुहूर्त टळून गेला. राजे महाराजे सर्व खिन्न झाल व स्वार्मांनी सर्वांना समजावून भोजनप्रसाद दिले. स्वार्मांनी सर्वांना भोजनास विनंती केली. जमलेल्या सर्व लहानापासून थोरापर्यंत ब्राह्मण, भिक्षुक, स्त्रिया, सैन्य, सर्व जमातीचे लोक यांच्या पंक्ती उठू लागल्या. नानाविध पक्वान्न खाऊन तांबूल व दक्षिणा देऊन तृप्त केले. अशा यज्ञाची सांगता होऊन स्वार्मांनी आपल्या कुटुंबासह भोजन केले. यज्ञ केल्यावर सर्वत्र पर्जन्यवृष्टी होऊन दुष्काळाचा अंत केला.

असा यज्ञ अवर्णनीय होता व इतके लक्षावधी लोकांना दिलेले अन्नदान आजपर्यंत कधीच घडले नव्हते. हे सर्व यज्ञविधी कार्य पार पडल्यावर स्वार्मांनी काही सेवेकच्यांना वेगवगळ्या ठिकाणी पाठवून गाईचे तूप विकत घेऊन आणण्यास सांगितले. तसेच बैलगाड्यांमध्ये अनेक तुपाच्या घागच्या मलप्रभा नदीत ओतण्यास सांगितले. तर काहींनी विचारले की नदीत तूप ओतल्याने पाण्यावर तरंगत राहील आणि वाया जाईल. स्वार्मांनी समजावले की, आम्ही या नदीचे ऋण घेतले आहे त्याची परत फड केली पाहिजे. घागरी ओतत असताना सर्व तुपाचे रूपांतर पाण्यात झाले. अशा तन्हेने या नदीचे ऋण फिटले.

यज्ञात राहिलेला समाराधना स्वामी आजेप्रमाणे पुन्हा पाच दिवस सोमयाग विधी, दानर्धम, अन्नदान खूप मोठ्या प्रमाणात संपन्न झाला. असा हा ऐतिहासिक यज्ञ संपन्न झाल्यावर स्वामी सर्वांना उपदेश संभाषण करण्यास निघाले असता जणूकाही श्रीकृष्ण रूक्मिणी-सत्यभामा समवेत येत आहेत असे भासत होते, किंवा साक्षात गंगा-पार्वती शंकर समोर येत आहेत असे वाटत होते. सगळे लोक स्वामीदर्शनाकरीता आतुर झाले होते. दर्शनाने नेत्रात स्वामीमूर्ती साठवत होते, हृदयी भक्तीला उधाण आले होते, कर्ण स्वार्मांच्या

मुखातून अमृतवाणी श्रवणास उतावीळ झाले होते स्वार्मीवाणी जणू काही अमृतवृष्टी वाटत होती. स्वार्मी संभाषणाकरीता उभे ठाकले. सगळे लोक स्तब्ध होऊन कानात जीव घालून ऐकण्यास सरसावले.

स्वार्मी म्हणाले, “शुभं ब्रूयात!” मनुष्य जीवनात तीन प्रकारचे यज्ञ करता येतात-

१. कायिक यज्ञ, २. वाचिक यज्ञ व ३. मानसिक यज्ञ.

यज्ञ हा मोक्षमार्गाकडे नेणारा मार्ग आहे. मोक्ष म्हणजे माह-क्षय. स्वेच्छेकरीता किंवा स्वार्थपीटी यज्ञ करणे हा नुसता कर्मठपणा आहे. द्रव्येच्छा ठेवून यज्ञ करू नये. अंतःकरणी शुद्ध भाव ठेवून यज्ञ करावा. जनकल्याणार्थ यज्ञ करावा. वरील तीन यज्ञाखेरीज ज्ञानयज्ञ व कर्मयज्ञ करता येतो.

कायिक यज्ञ - मी म्हणजे देह नव्हे, पण आत्मा आहे. देह व आत्मा एकमेकांपासून भिन्न आहेत अशी जाणीव ठेवून अहंकार विरहित होऊन कर्म करणे त्याला कायिक यज्ञ असे म्हणतात.

वाचिक यज्ञ - नामस्मरण जप, वेदपाठ, ईश्वरस्तुती एकनिष्ठेने करणे, वाक्दोष टाळणे म्हणजेच चहाडी सांगणे, खोटे बोलणे, निंदा करणे, मर्मावर बोट ठेवणे, कठोरपणे दुसऱ्यांचे मन दुखावणे, मनोभंग करणे, बोलण्याने दुसऱ्यास संतोष होणे असे वागणे.

मानसिक यज्ञ - आपल्यात पशुत्व नष्ट करून दिव्यत्वात प्राप्ती करून घेणे, मन चंचल असल्याने संसार निर्माण झाला. मनानेच आपण ‘मी-माझे’ अशी भावना निर्माण केली. त्यामुळे अभिमान येऊन नाना प्रकारचे दुःख ओढवून घेतो. ज्ञानाभ्यास केल्याने सर्व बोध होऊन विरक्ती प्राप्त होते. हृदयस्थ शिवास मनाची आहुती करणे म्हणजे विलीन होणे. तसेच होऊन जीव-शिव भेट होऊन जीवन्मुक्त होता येते.

ज्ञानयज्ञ - साधना, ध्यानधारणा, गुरुज्ञापालन, गुरुभक्ती, “गुरुवाक्यं प्रमाण” असे गुरुवचनावर दृढ विश्वास, भस्म रुद्राक्षधारण.

कर्मयज्ञ - सामान्यांनी संसारात राहून कर्तव्यकर्म, विहितकर्मे करून सर्व कर्मे श्रीकृष्णार्पण करावीत. कर्मफल ईश्वरचरणी समर्पित केल्याने त्यास कर्मयज्ञ असे म्हणतात. कर्मयज्ञाने चित्तशुद्धी, भक्ती करता येते. भक्ती केल्याने मुक्ती येईल. कुठलेही कर्म करताना नामस्मरण, भक्तीने अन्नदान, प्रेमाने शिवाराधना करावी असे कुणीही करू शकतो.

असे उपदेशपर संभाषण केल्यावर राजांनी स्वार्मीना विभूती - रुद्राक्ष महिमा वदवण्यास विनंती केली. स्वार्मीनी पुढे सांगण्यास सुरुवात केली.

विभूतीमहिमा - शुद्राच्या पत्नीसोबत अनैतिक संबंध असल्याने ब्राह्मणाला तिच्या नवच्याने ठार केले. त्याचा मृतदेह गावाबाहेर फकून दिला. दुसऱ्या दिवशी महाशिवरात्री होती, त्या देवळात भस्माचे ढीग होते. त्यावर एक कुत्रा बसला होता. अन्नशोधासाठी कुत्रा फिरता फिरता त्याचा पाय ब्राह्मणाच्या मृतदेहाला स्पर्श झाला, म्हणजे त्या मृतदेहाला भस्म लागल, तत्क्षणी तो ब्राह्मण पापमुक्त होऊन विमानात बसून शिवलोकात गेला.

रूद्राक्षमहिमा - नेपाळातील व्यापारी गाढवाच्या पाठीवर रूद्राक्षाचे पोते ठेवून गावोगावी फिरून विकायचा. कालांतराने गाढव म्हातारा होऊन त्याला ओझे न पेलवल्याने मरून पडला. तेवढ्यात आकाशातून विमान येऊन गाढवाला शिवलोकांत नेले.

असे विभूती-रूद्राक्ष माहात्म्य कथन करून स्वार्मींनी आपले प्रवचन संपवून स्वस्थानी परतले.

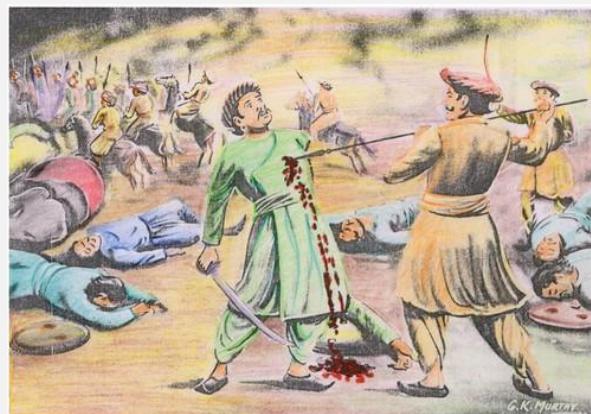
बाजीराव पेशवे (दुसरे) यांचा प्रसादत्याग

ऐतिहासिक सोमयाग यज्ञ केल्यानंतर चिदंबरस्वार्मींची कीर्ती कर्णोपकर्णी देशाच्या कानाकोपन्यात दूरदूरपर्यंत जाऊन पोहोचली. त्यामुळे पुण्याचे बाजीराव पेशवे(दुसरे) यांस स्वार्मीदर्शनासाठी उत्सुकता लागली. पण त्यांच्या मनात स्वार्मींबद्दल श्रद्धा नव्हती म्हणून परिक्षा घेण्याचे ठरवले. मग आपल्या हजारो सैन्यांसह नवलगुंद येथे प्रस्थान केले. तरीही स्वार्मींनी सर्वांचे आदरातिथ्य करून उत्तम रूचीचे स्वयंपाक करून वेगवेगळे पदार्थ बनवून सर्वांना आकंठ भोजन करविले. हे सर्व पाहताच पेशवे (दुसरे) खजील झाले. स्वार्मीं पेशव्यांना म्हणाले, “मी गरीब ब्राह्मण असून सर्वांच्या सहाय्यामुळे आदरातिथ्य करू शकलो. मजसारख्या पामराची परीक्षा कशाला पाहता?” दुसऱ्या दिवशी स्वार्मींनी मंत्राक्षतासहित श्रीफळ पेशव्यांच्या हाती देताना म्हणाले, “हा प्रसाद अभिमंत्रित असून तुम्ही तुमच्या घरी सुरक्षित ठिकाणी ठेवा. हा प्रसाद अतिशय अनमोल तुमच्या व देशकल्याणाकरिता आहे.” पण पेशव्यांनी लगेच हा प्रसाद शिपायाच्या हाती दिला. स्वार्मींना वाईट वाटून म्हणाले, “आता काही उपयोग नाही, कारण तुम्हाला अर्थ न कळता तुम्ही शिपायाच्या हाती प्रसाद दिलात, हे तुमचे व देशाचे दुर्दैव होय.” त्याप्रमाणे पेशव्यांची सत्ता जाऊन इंग्रजांचे साम्राज्य आले.

साधुरक्षण व दुष्टशासन

“परित्राणाय साधुनां विनाशाय च दुष्टकृतं
धर्मसंस्थापनार्थयि संभवामी युगे युगे॥४-८॥” (भगवद्गीता)

कर्वीरनगरी राजाचा प्रधानमंत्री रत्नाकर राहत होता. तो कूरकमा होता, सदैव साधुजनांचा छळ करून धनसंपत्तीची लूटमार करायचा. एकदा तीन मठाधिपती हुबळीला आपल्या कुटुंबासह राहायला आले होते. रत्नाकरांनी आपल्या सैन्याला घेऊन त्या मठाधिपतीच्या घराभोवती गराडा घातला. सर्व साधूंनी भयभीत होऊन श्रीचिदंबरस्वार्मींचे स्मरण केले. स्मर्तृगामी स्वामी लगेच प्रगटले. महास्वामी तेजोमय रूपात प्रगटल्याने सर्व सैन्याच्या मनात भय निर्माण होऊन परतले. स्वार्मींनी रत्नाकरास चांगला दम देऊन साधुरक्षण करण्यास सांगितले, पण विनाशकाले विपरीत बुद्धीप्रमाणे स्वार्मींचे न ऐकल्यामुळे दुष्परिणाम असा झाला की, युद्धात बाजीराव पेशवे यांचे सरदार गोखले धोंडोपंत यांच्या हातून रत्नाकर ठार झाला. महास्वार्मीच्या आशिर्वादाने धोंडोपंत गोखले यांची नियुक्ती बाजीराव पेशवे यांच्या दरबारात सरदार म्हणून झाली. तरीही त अतिशय गर्विष्ठ झाले. त्यांनी सामान्य जनांना छळण्यास सुरुवात केली. त्यांचा मुलगा बापू मात्र चांगला असून त्यांनी महास्वार्मींकडून आशिर्वादित श्रीफळ प्राप्त केले होते. दक्षिणेत धोंडी नावाचा सरदार यांनी चिदंबरस्वार्मींची खूप सेवा करून आशिर्वाद प्राप्त केला. म्हणून त्यांची नियुक्ती टिपू सुलतानाच्या दरबारात सरदार म्हणून झाली. धोंडी यांनी युरोपियनांचा युद्धात पराभव केला. तरीही धोंडी स्वभावाने घमेंडी व गर्विष्ठ होता. धोंडीकडून युद्धात धोंडोपंत गोखले याचा वध झाला. आपल्या वडिलांच्या हत्येचा सूड घेऊन बापू यांनी प्रचंड संग्रामामध्ये धोंडीचा वध केला. अशा तऱ्हेने परमेश्वरी योजनेने दुष्टांचे निर्दलिन करून साधुजनांचे, गरीब सामान्यांचे रक्षण करीत असत.

गर्वाचे घर खाली

गुरुनवपुरी येथे हरिदास नावाचा प्रवचनकार आला होता. त्याला स्वतःच्या प्रवचनाबद्दल फार अभिमान होता. ते १०० सोन्याच्या मोहोरांशिवाय प्रवचन देत नसत. गावातील लोकांनी कमी पैशात प्रवचन करण्यास विनंती करूनही तो ऐकत नव्हता. श्रीचिदंबरस्वामींनी निरक्षर खेडूत तिम्माप्पाला प्रवचन देण्यास सांगितले, पण तो कावराबावरा होऊन बसला. स्वामींनी त्याच्या जिभेवर विभूती टाकून शक्तीप्रदान केल्यावर तो तिम्माप्पा खडखड उत्तम रितीने प्रवचन देऊ लागला. सगळे अचंबित होऊन पाहत होते व हरिदासाचा अभिमान नाहीसा केला. तसेच श्रीघंटारवशास्त्री नावाच्या महापंडिताचे गर्वहरणसुद्धा केले. ते एकद घंटारवशास्त्री सभेत येऊन महास्वामींची परिक्षा घेण्यास आले होते.

स्वामींनी एका मुक्या मुलाला बालावून व त्याच्या तोंडात विभूती देऊन त्याला वाचस्पती बनविले. त्या मुलाला पंडीत घंटारवशास्त्रीसोबत वादविवाद करण्यास उभे केले व त्या मुलाने पटापट वेदघोष केल्यावर घंटारवशास्त्री खजील झाले. भेंडीवाडच्या देसाच्यांस श्रीमंतीचे गर्वहरण करून त्यांच्या कन्येचा विवाह राम नामक गरीब युवकाशी लावून दिला.

काशीच्या घनपाठी विद्वान ब्राह्मणांच्या कानावर वारंवार श्रीचिदंबरस्वामींची कीर्ती जात होती. गर्विष्ट ब्राह्मणांना हे सहन होत नव्हते. चार विद्वान ब्राह्मणांनी महास्वामींची परिक्षा घेण्याचे ठरविले. ते काशीहून मुरगोडी आले. सर्वज्ञ स्वामींना कळून आले व ते ब्राह्मणांस विनंती करीत होते

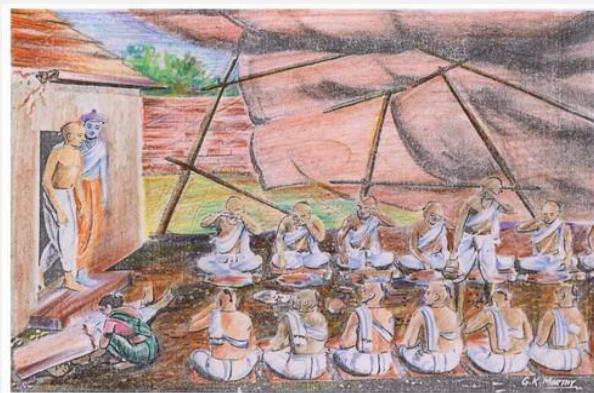
की, आपण काशीहून मजसारख्या गरीब ब्राह्मणासाठी येण्याचे कष्ट घेतलेत. पण ब्राह्मणांनी काही न ऐकता स्वार्मींबरोबर वेदांविषयी चर्चा करण्यास सुरुवात केली.

स्वार्मींनी गर्वपरिहारार्थ २-३ वर्षांच्या मुलाला स्वतः चार केळीचा प्रसाद खावयास दिला. त्यातील एक केळ खाल्यावर स्वार्मींनी त्या मुलाला ब्राह्मणांकडे वेदचर्चा करण्यास सांगितले. त्या बालकाने आपण क्रग्वेदावर चर्चा करण्यास सुरु करू असे बोलल्याने सर्व सभा मंत्रमुग्ध होऊन पाहत होती. काशीचे विद्वानांनी क्रग्वेदातील एक क्रचा म्हणून दाखविला. मग त्या मुलाने त्यांच्या पुढील क्रचा म्हणून दाखवला. सर्व विद्वान खजील झाले. त्यांच्या लक्षात आले की श्रीशिवचिदंबर हेच साक्षात काशीविश्वेश्वर आहेत.

चिकोडी येथे अण्णाभट नामक ब्राह्मणाने आपल्या पत्नीला सोडून दिले. त्याच्या पायाला व्याधी जडली होती. महास्वार्मींनी त्याला पतीधर्माचा धडा शिकवून पाय बरा करून परत संसारात कर्तव्य करण्यास आज्ञा केली.

महामृत्युंजय स्वामी

आपल्या कुलदैवत मार्तिंडभैरवाच्या दर्शनास महास्वामी कुटुंबासोबत देवर हिप्परगी या गावी आले. उत्सवानिमित्त तिथे महाप्रसाद भंडाऱ्यात लोक जेवताना जोरदार वाढळ झाले. सगळे इकडेतिकडे पळायला लागले, अस्ताव्यस्त होऊन गर्दीत रामयोगी नांवाचा तेलगु ब्राह्मण लोकांच्या पायाखाली सापडून मरण पावला. त्यांच्या पत्नीने रडत स्वार्मींजवळ सौभाग्य मागितले व दयेपोटी स्वार्मींनी

महामृत्युंजय मंत्राने त्या मृत ब्राह्मणास जीवित केले. दुसरी गोष्ट म्हणजे एक विधवा स्त्री स्वार्मींच्या दर्शनास येताना वाकून नमस्कार करताना स्वार्मींनी तिच्याकडे न पाहताच “पुत्रवती, सौभाग्यवती भव” असा आशिवाद दिला. त्या बाईला आश्चर्य वाटून तिने विचारले तेंव्हा स्वार्मींनी तिला सांगितले की, “माझ्या मुख्यातून गेलेला शब्द खोटा असू शकत नाही. तुझा पती हरवलेला असून तो वर्षाच्या आत परतेल. तू सौभाग्यलेणे लेवून रहा.” तिने स्वार्मींवर ठाम श्रद्धा ठेवून लोकापवादास न भीता कपाळी कुंकु लावले. तिच्या श्रद्धेप्रमाणे तिचे पती परतले.

भक्तवत्सल, आर्तपरित्राण स्वामी

काश्मिरच्या राज्यात संसारचंद नावाचा राजा राज्य करीत होता. तो व्याधीने त्रस्त होऊन जीवन जगण्यास कंटाळून गेला होता. त्याने आत्महत्या करण्याकरीता किल्ल्याच्या बुरूजावरून उडी मारताना तोंडून ‘जय शिवशंकर’ असा नामधोष केला. तेवढ्यात चिंदंबरस्वामी तिथे प्रकट होऊन राजाला पडताना आपला हात पुढे करून अलगद धरले. त्याला हळूच जमिनीवर ठेवले व त्यांच्या मस्तकावर वरदहस्त ठेवून रोगपरिहार केला. श्रीचिंदंबरस्वार्मींचे आपल्या भक्तावर फार प्रेम असते. ते खूप जिवापाड काळजी घेतात.

श्रीचिंदंबरभक्त चतुर्भुज राजाने एका मोठ्या युद्धात मोठा विजय प्राप्त केला. त्याने नवस बोलला होता की, “विजयानंतर महास्वार्मींच्या दर्शनास येईल.” पण राजा तो नवस पूर्णपणे विसरला होता. महास्वार्मींनी त्यांच्या स्वप्नात येऊन नवसाची आठवण करून दिली. त्यामुळे राजाला पश्चाताप

झाला आणि त्याने दर्शन घेतल्याशिवाय भोजन न करण्याचा निर्धार केला. तो प्रवासास निघाला. स्वामींना राहवले नाही की आपला भक्त उपाशीपोटी दर्शनास येण्यासाठी प्रवास करीत आहे. एका ठिकाणी राजा मुक्कामास थांबला. रात्री महास्वामीं ब्राह्मणवेश घेऊन प्रकटले. राजास ब्राह्मणाने स्वयंपाक केल्यावर जेवण्यास आग्रह केला. पण राजास नाईलाजाने जेवावे लागले. अशा रितीने श्रीचिदंबरस्वामींनी आपल्या उपाशी भक्ताला भोजन भरविले.

विजयनगरी रामकृष्ण नावाचा तेली आपल्या पत्नीसोबत सुखाने संसार करीत होता. परंतु संतती नसल्यामुळे ते दांपत्य चिंतेत होते. स्वप्नदृष्टानुसार ते दांपत्य मुरगोडी महास्वामींच्या दर्शनास आले होते. श्रीचिदंबरस्वामींनी त्यांना, “चार कोस दूर असलेल्या सत्तीगेरी गावी जाऊन मारूती देवळासमोर एक म्हातारा तेली रहातो, त्याच्या घरी जाऊन एक मोठा दगड काढून तिथे खणून एक मोठी हंडी दिसेल त्यातील एक नथ तुला घे व धन त्या कुटुंबास दे.” असे सांगितले. तिने महास्वामींच्या आदेशाचे पालन केले. ती गतजन्मी त्या म्हाताच्या तेल्याची पत्नी होती व तिला पाच पुत्र होते. तिने सगळी धनसंपत्ती त्या हंडीत साठवून ठेवली होती. पण हे कोणासही ठाऊक नव्हते. अचानक ती मरण पावली व परिस्थिती खूप खालावली. तिच्या मुलांना तिने पुरुन ठेवलेले धन सापडत नव्हते, त्यामुळे ते तिला शिव्याशाप देत होते. आता श्रीस्वामींच्या सल्ल्यान सगळे प्रश्न सुटून तिला रामकृष्ण तेलीपासून संतती प्राप्त झाली.

मुरगोडी येथे अतिशय दारिद्र्यपिडीत ब्राह्मणाने आपल्या कन्येच्या विवाहाकरीता श्रीचिदंबरस्वामींकडे धनयाचना केली. स्वामींनी त्याला मातीचा गोळा पंचात बांधून दिला व घरी

गेल्यावर पहावे असे सांगितले. पण त्या ब्राह्मणाला उत्सुकता लागली होती, त्यामुळे त्याने प्रवासाच्या वाटेत मध्येच पंचा उघडून पाहिले. त्या मातीचा अर्धा भाग सुवर्णमय झाला होता, ते चोरांनी पाहिले. चोरांनी त्या ब्राह्मणाला धाक दाखवून सोने मागितले. ब्राह्मणाने मनोमन चिदंबरस्वार्मीचा धावा केला. तेंव्हा वाघांनी चोरावर हल्ला चढवून त्याला ठार केले. त्या ब्राह्मणाने चूक केली, “गुरुवाक्यं प्रमाणम्” अशा वचनावर श्रद्धा न ठेवल्याने संकट ओढवले आणि मातीचा गोळा पूर्णपणे सोने न होता अर्धा भाग राहिला म्हणून भक्तांनी गुरुवचनावर पूर्ण श्रद्धा ठेवावी.

मलप्रभानदीकाठी दारिद्र्याने गांजलेला ब्राह्मण श्रीचिदंबरस्वार्मीकडे दारिद्र्यहरणासाठी याचना करीत होता. कनवाळू, दयाळू, मृदू हृदयाचे स्वार्मींना त्यांच्याबद्दल करूणा आली. त्यांनी आपल्या कलशातून पाणी ब्राह्मणावर सिंचन करताना प्रत्येक पाण्याच्या थेंबाचे रूपांतर सोन्यात केले. जणू काही स्वामी सुवर्णवर्षावि या गरीब बिचाच्यावर करीत आहेत. हे चमत्कारीक दृश्य एका झाडाजवळ एक ब्राह्मण पाहत होता. त्याला वाटले की स्वार्मींच्या कलशात सुवर्ण नाणी भरलेली असतील. त्याला त्या “जादू”च्या कलशाची चोरी करण्याची बुद्धी झाली. त्याच्या मनातील सर्व विचार स्वार्मींनी जाणले. ब्राह्मणाने चोरी करू नये ही शिकवण देण्यासाठी स्वार्मींनी गंमतीशीर लीला करण्याचे ठरविले. एक दिवस अंतर्यामी स्वार्मींनी कलश देवघरात ठेवून नदीवर स्नानास गेले. त्या ब्राह्मणाला चोरी करण्याची आयती संधी चालून आली. तो ब्राह्मण स्वार्मींच्या घरी जाऊन कलश हळूच उचलला, पण तो कलश निसटून खाली पडला आणि त्या कलशातून असंख्य वृश्चिक बाहेर यायला लागले. बघता बघता हजारो विंचू देवघरात सर्वत्र पसरले. तो ब्राह्मण देवघरात अडकल्यामुळे त्याने जोरात “स्वामी, स्वामी”अशा हाका मारल्या. तेवढ्यात स्वामी येऊन दुसऱ्या कलशातून त्या असंख्य विंचवांवर जलसिंचन करताच ते नाहीसे झाले. त्या ब्राह्मणाने स्वार्मींची क्षमा मागितली. स्वार्मींनी त्याला उपदेश करून क्षमा केली.

श्रीबाळकृष्ण नावाचा गृहस्थाला एकुलती एक मुलगी होती. ती आजाराने मरण पावली. त्या मुलीच्या आई-वडिलांना खूप दुःख झाले. शोकसागरात बुडालेले दांपत्य श्रीचिदंबरस्वामी दर्शनास आले व त्यांचे दुःख पाहून स्वार्मींचे हृदय द्रवले. स्वार्मींनी त्या दोघांना शेतात तुमची चिमुरडी खेळत

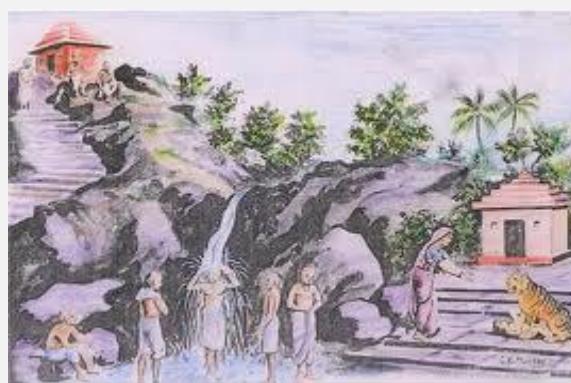
असल्याचे सांगितले. मग काय विचारता, त्या आई-वडिलांना आनंदाचा पारावार राहिला नाही. खरेच मुलगी आनंदाने दुडूदुडू खेळत होती.

चिंदंबर उवाच

माज्ञा धाक मानी त्रिभुवनीलोक ।
यमकुंभापाक धाक माज्ञा ॥१॥
माज्ञा धाक मानी व्याघ्रसिंहसर्प ।
तिन्ही लोकी दर्प माज्ञा असे ॥२॥
माज्ञा धाक मानी जलस्थल अग्नी ।
आकाश पवनी धाक माज्ञा ॥३॥
माज्ञा धाक असे राक्षस देवासी ।
नामा म्हणे त्यासी उद्धरीतो ॥४॥

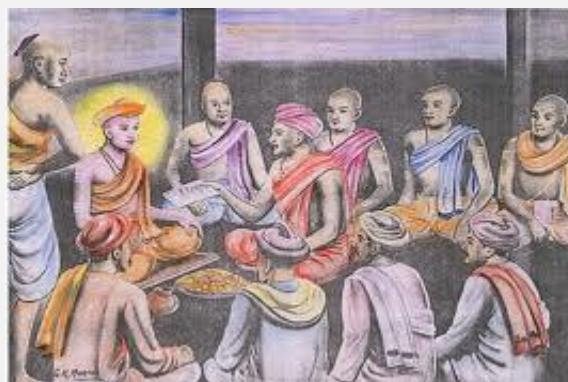
हे वरील अभंग श्रीशिवावतारी चिंदंबरांनी आपली सत्ता सर्वावर आहे असे सुचवायचे आहे आपण त्यांच्या भजनी लागून उद्धार करून घेऊया.

मुरगोड या गावात देसाई नावाचा कूरकर्मा सरपंच होता. त्यांनी वैरत्वापोटी श्रीचिंदंबरभक्त लिंगोपंत कुलकर्णी यांचा काटा काढण्याची योजना आखली होती. त्यावेळी लिंगोपंत कुलकर्णी महास्वार्मींच्या सानिध्यात होते आणि त्याला कुणीतरी तातडीच्या कामासाठी बोलावले. स्वार्मींनी घराबाहेर न पडण्याची सक्त ताकीद दिली होती, पण लिंगोपंत कुलकर्णी यांनी गुरुच्या आज्ञेचा भंग करून घराबाहेर निघाला तर देसायाच्या मारेकऱ्यांनी त्याला पकडून हत्या केली. स्वार्मींनी ब्रह्महत्येनंतर १२ वर्षे मुरगाड सोडून परगावी प्रस्थान केले. तरीही देसायांना मल्लास राजाच्या मदतीने चिंदंबर स्वार्मींची हत्यासुद्धा करायचा होता. मल्लास राजाची पत्नी स्वार्मीभक्त होती तर तिने गुप्तहेरामाफंत स्वार्मींना खबर दिली. त्यामुळे तो राजा चिंदून तिच्यावर तलवार उपसून मारणार तोच तिने स्वार्मीस्मरण केले, तत्क्षणी तिथे स्वार्मी प्रकटले. स्वार्मींच्या तेजोवलयामुळे राजाचे मन परिवर्तन होऊन शरणास गेला.

मुरगोडजवळ सुगोल क्षेत्र म्हणून महादेवाचे पवित्रस्थानी श्रीचिदंबरस्वामी आपल्या भक्तगणांसमवेत महाशिवरात्रीनिमित्त आले होते. त्यात एक स्त्री अपल्या बाळाला घेऊन सासन्यासोबत यात्रेला आली होती. रात्री मुक्कामास सगळे झोपले होते. ती बाई पहाटे उठून स्नानास जाताना आपले बाळ सासन्याजवळ ठेवून गेली. तिथे सासरे झोपले नव्हते, ते दुसऱ्या ठिकाणी झोपले होते, पण तो वाघ बसला होता. ती बाई स्नान करून परतल्यावर दृश्य पाहत होती की वाघ त्या बाळाशी खेळत होता. ती घाबरून पळत पळत स्वार्मांकडे गेली व सर्व घटना स्वार्मांना निवेदन केली. स्वार्मांनी तिला अभय देऊन वाघाकडून आपले बाळ मागून घे असे सांगितले. तिने स्वार्मांचे नाव सांगून वाघाकडून बाळ मागितले, तर वाघ काही न करता निघून गेला.

सर्वव्यापी, सर्वत्र स्वामी

आपण श्रीचिदंबरस्वामींचे सर्वव्यापकत्व पाहूया. एकदा काही विद्वान ब्राह्मण पंडीत श्रीक्षेत्र काशीहून गुर्लहोसुरला आले. त्यांनी हिशोब पावती काढून दाखविला की, पावतीमध्ये ११,००० सोने होन दक्षिणा म्हणून होती. त्यात १००० होन कमी पडले. त्यासाठी ते काशीहून आले होते. तसेच त्या पावतीवर श्रीचिदंबरस्वामींचे हस्ताक्षर होते. तेंव्हा चिदंबरपुत्र व शिष्यमंडळींना आश्चर्य वाटले व म्हणाले की, “स्वामी गेल्या दोन महिन्यापासून गुर्लहोसुरलामध्ये होते व ते कुठेही गेले नव्हते, मग तुम्ही कसली पावती दाखवता?” गयावळ नावाच्या ब्राह्मणाने सांगितले की, “चिदंबरस्वामी आमच्या घरी दोन महिने राहून सर्व प्रकारच्या पूजाविधी, सहस्र ब्राह्मण भोजन, मोठ्या प्रमाणात दानधर्म केले होते. त्यात येणे बाकी आहे त्यासाठी आम्ही आलो आहोत. स्वार्मांनी हमीपत्र देऊन गुर्लहोसुरला येण्यास सांगितले. सर्व वृत्तांत स्वार्मांना विचारून खात्री करून घ्या.” श्रीस्वार्मांनी हे सर्व खरे आहे असा निर्वाळा दिला. हिशोबाप्रमाणे सर्व बाकी देऊन प्रवासाकरीता जास्त धन देऊन पाठवले.

नाशिक येथे संत राजाराम आले होते. तिथे गोदातीरी रामकुंडात स्नान करून चिदंबरस्वामींचे चर्मपादुका पूजन करीत होते. चर्मपादुका प्राण्याच्या कातडीपासन तयार करीत असल्याने लोक पूजेला निषिद्ध मानत होते. त्यामुळे राजारामावर चिडून काहींनी लाठीमार केला. तेंव्हा श्रीचिदंबरस्वामी सूक्ष्मरूपात साक्षी होते. ज्यांनी लाठीमार केला ते लोक आपआपल्या घरी गेल्यावर पाहिले तर त्यांच्या देवघरातील सर्व देवांच्या मूर्तींचे रूपांतर चमंपादुकामध्ये झाले होते. सगळे घाबरून राजारामास शरण येऊन सर्व चिदंबरभक्त बनले.

भूतदया

श्रीचिदंबरस्वामींचे सृष्टीतील सर्व प्राणीमात्रांवर अपार करूणा व प्रेम होते. त्यांना प्राण्यांची भाषा समजत असे. एकदा माकडांचा एक कळप स्वामींकडे आला होता, त्यामध्ये एका म्हाताच्या म्हारक्या माकडाने आपल्यावर हाणाच्या अन्यायाचे निवेदन स्वामींना केले, “आम्ही बरेच दिवसांपासून उपाशी आहोत” असे सांगितले. स्वामींनी दोन पोते भरून धान्य माकडांना देऊन तृप्त केले. तसेच जंगलातून हत्तींचा कळप स्वामींच्या दर्शनास आला. सर्व हत्तींनी फले, फळे घेऊन स्वामींना वाहून त्यांची पूजा केली. इतकेच नव्हे तर स्वामींना पाठीवर बसवून मिरवणूकही काढली. शेवटो सोंड उंचावून अभिवादन केले. मग श्रीस्वामीचरणी डोके टेकवून कृतकृत्य होऊन परतले.

मुरगोड - अमरकल्याणपुरी माहात्म्य व महासमाधीस्थान

अवतार समाप्तीच्या वेळी महास्वामी सर्वांस निवेदन करताना म्हणतात की, “श्रीक्षेत्र केंगेरी मुरगोडपुरी ही काशीक्षेत्र अहे. मी केंगेरी व गुरुनवपुरी (गुर्लहोसुर) येथे मलप्रभा नदीतीरी वास करीत आहे. शिवाय भक्तहृदयी सुद्धा वास करीत आहे. औंदुंबर वृक्षातून पाणी येत आहे. विहिरीत मध्यभागी पिंडत्रय आहे. आज रात्री दोन ब्राह्मणांनी विहिरीजवळ झोपावे व उद्या सकाळी स्वप्नदृष्टांत सांगावा.” त्याप्रमाणे दुसरे दिवशी एकाने एक सुवासिनी कमरेवर कलश घेऊन विहिरीत गुप्त झाली व दुसऱ्याने गाय व वासू असे स्वप्नदृष्टांत सांगितले. त्यावर स्वामी म्हणतात की, “सुवासिनी म्हणजे गंगामाई व गाय म्हणजे गयाक्षेत्र. येथे मुरगोड क्षेत्रात दोन्ही काशीची पुण्याई व गयाचा पावित्र यांचा संगम आहे. राजारामकृत अभंगावर विश्वास ठेवा, शिवशास्त्रीकृत श्रीभक्तानंदस्तोत्र पठण करा. लक्षात ठेवा की मी भक्ताधीन आहे.”

मार्गशीर्ष वद्य चतुर्थीस महास्वामी समाधीस्थ होणार होते, परंतु पुत्र दिवाकरच्या हट्टीपणामुळे काही दिवस स्थगित केले. स्वार्मांनी युक्ती केली की, दिवाकरास श्रीक्षेत्र पंढरपूर येथे पांडुरंग दर्शनास जाऊन नवसफड करायचे आहे असे सांगून पाठवणी केली. तो तिथे गेल्यावर महास्वार्मांनी सन १८१५ साली पौष शुक्ल चतुर्थी तिथीस सोमवारी समाधीस्थ होण्याचा दिवस निवडला, त्या दिवशी दोन्ही भार्यांना आपल्या तेजात सामावून घेऊन ते निजानंदीमग्न झाले. अबालवृद्ध, नरनारी शोकाकूल होऊन मौनावस्थत उदास होऊन स्तब्ध राहिल्याने महास्वामी पुन्हा दर्शन देऊन ‘समाधानी रहा’ असे आशिर्वाद देऊन परत समाधीत गेले.

त्यांचा पुत्र शंकरांनी विधीयुक्त शास्त्रोक्त पद्धतीने अहिताग्नी विधी केले. त्यानंतर रथामध्ये श्रीचिंदंबर महास्वामींचा पवित्र देह ठेवून गावभर मिरवणूक काढली. इकडे पंढरपुरी पांडुरंगाच्या ठिकाणी दिवाकरास श्रीचिंदंबरस्वार्मांचे दर्शन झाले व त्यास म्हणाले, “दिवाकरा, श्रीफलमंत्राक्षता तुझ्या उपरण्यात घे” असे म्हणत गुप्त झाले. मग पांडुरंगाने स्वतःच्या गळ्यातील तुळशीहार दिवाकराच्या गळ्यात घातली. यावरून दिवाकरास शंका आली की, “आपल्या वडिलांनी समाधी घेऊन देह ठेवला असेल म्हणूनच त्यांनी दर्शन दिले.” तो तातडीने मुरगोडीला निघाला तोपर्यंत केंगेरी येथे राममदिराशेजारी दक्षिणेस औंदुंबराचे उत्तरस्थानी येथे समाधीस्थान निश्चित केले. चंदनाचे इंधन वापरून श्रौताग्निने संस्कार करून, अवभूत स्नान करून चिंदंबरस्थानी येऊन अग्नी प्रज्वलीत केला. त्या औंदुंबराचे तेज वाढले. त्यानंतर ब्राह्मण भोजन, अपार दानधर्म झाला. अहोरात्र मार्ग क्रमत तिसरे दिवशी दिवाकर घरी आले.

दिवाकर समाधीस्थानी औंदुंबरावर मस्तक आपटू लागला. तात्काळ चिंदंबरवाणी ऐकू आली की, “मी लौकीकाथनि नसलो तरी दिव्यस्वरूपाने येथेच आहे. सुब्रह्मण्यम क्षेत्रात एका अश्वत्थ वृक्षाखाली शिवलिंगात ज्योतीरूपाने वसत आहे. तिथून येथे स्थापना करा.” स्वामीआज्ञोनुसार शिवलिंग प्राप्त होऊन समाधीस्थानी अत्यंत शास्त्रोक्त पद्धतीने वैशाख शुक्ल षष्ठी तिथीस प्राण प्रतिष्ठापना केली. महास्वार्मांचे असे वचन दिले आहे की, “जे भक्त माझे शिकवण, सत्कर्म, आदर्श आचरणात आणून संसारात मार्गक्रमणा करतात त्यांचे योगक्षेम स्वतः मी चालवीन.”

महास्वामींनी दिलेल्या चोवीस शिकवणी:

१. दुसऱ्याकडून मानाची अपेक्षा ठेवू नये.
२. स्थळकाळ पाहून दुसऱ्याचा योग्य मान ठेवा.
३. केलेल्या कर्माचा दंभ करू नये.
४. केलेल्या कर्माचे पुनरुच्चारण करू नये.
५. क्रोध करू नये.
६. आर्जवी स्वभाव असावा.
७. कर्म करताना दक्ष असावे.
८. मन निर्मळ व स्थिर असावे.
९. सर्वाभूती ईश्वर भावना असावी.
१०. कृपाळू वृत्ती असावी.
११. अंतर्बाह्य शुद्ध असावे.
१२. इंद्रिय निग्रह असावा.
१३. प्राणीमात्रांवर प्रेम असावे.
१४. आपल्या निंदकाचे कल्याण चिंतावे.
१५. अंतर्मनाची शांती ढळू देऊ नये.
१६. परस्त्रियांशी संग करू नये.
१७. साधुजनांचा आदर करावा.
१८. एकांतवासात जास्त वेळ घालवावा.
१९. सदा ईश्वरांचे ध्यान करावे.
२०. दास्य भावाने देह झिजवावा.
२१. सदैव गुरुभक्तीस तत्पर असावे.
२२. गुरुसेवेसाठी शरीर झिजवावे.
२३. दुसऱ्यांचे दोष सहन करावेत.
२४. आळसाला थारा देऊ नये.

॥ श्रीशिवचिंदबरार्पणमस्तु ॥

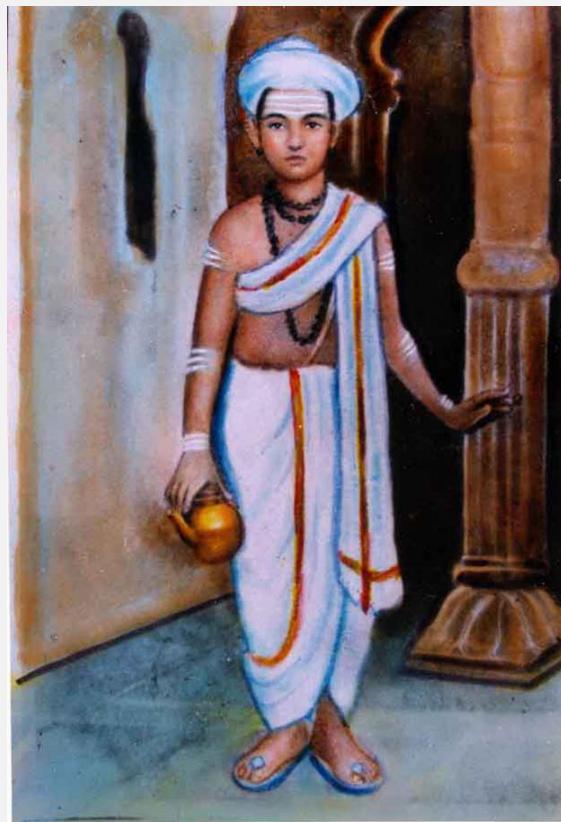
॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

श्रीचिदंबरस्वार्मीचे हस्ताक्षर

श्रीपरोभोग्नु

विंशतित्तुमुष्यदिग्नमधर्मदातहत
 आकावोष्टसंतुमामधालेनकाल्युण
 तुद्वित्तमीभौमनसेत्प्रज्ञः शेषप्रिभावत्प्र
 उवरेष्टत्तुमामातोषोपत्तरपिष्ठेष्ट
 नवनवत्तुमाहैन्पनमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 ग्रह्यत्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 ग्रह्यत्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 उत्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 आकेवात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 एवात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 त्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु
 एवात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तुमात्तु

श्रीचिदंबरस्वामींचे मूळ चित्र

श्रीक्षेत्र महासमाधीस्थान, मुरगोड (अमरकल्याणपुरी)

बेळगांव जिल्ह्यात श्री क्षेत्र मुरगोड येथे सुंदर मंदिरात श्रीचिंदंबरस्वामींच्या शिवलिंगरूपात पूजा केली जात.

श्रीक्षेत्र बाभूलगांव गंगा

औरंगाबाद जिल्ह्यात वैजापूरजवळ श्री क्षेत्र बाभूलगांव गंगा येथे सुंदर मंदिरात राजारामांनी विठ्ठलरूपात श्रीचिंदंबरस्वामींची मूर्ती व राही-रूक्मिणी रूपात सरस्वती-सावित्रीच्या मूर्तींची स्थापना केली आहे.